

Nr 1 1969
Årgång 21
Pris 2:50

vi människor

Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Svenska kvinnors vänsterförbund har i korthet följande historia. 1914 bildades föreningen Frisinnade kvinnor under parollen: Mot krigspsykos, för demokrati och för kvinnornas likställighet. År 1931 utvidgades förbundet så att ett samarbete blev möjligt mellan alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn.

Förbundet vill verka för fullständig likställdhet mellan kvinnor och män och för kvinnornas deltagande i full utsträckning på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet; för erkännande av och respekt för kvinnornas värdighet i familj och samhälle.

Förbundet vill verka för samarbete mellan kvinnor i alla länder och med all kraft deltaga i strävandena att uppnå och befästa en varaktig fred, allt framtidsarbets grundval.

År 1946 anslöts Svenska kvinnors vänsterförbund (Swedish women's left federation) till Kvinnornas demokratiska världsförbund (KDV).

KDV har 1967 anslutna organisationer i 74 länder med omkring 200 miljoner medlemmar. Dessutom har KDV kontakter med kvinnoföreningar i ytterligare 45 länder.

Nr 1 1969 Årgång 21

Ansvarig utgivare:
VALBORG SVENSSON

Redaktionskommitté:
HILLEVI SVEDBERG
KATJA WALDÉN
HJÖRDIS LEVIN
ELISABETH VON HELAND

Vi Människor utkommer med fyra
nummer om året

Prenumerationspris per år 10 kr
Postgiro 5 13 23

SVENSKA KVINNORS
VÄNSTERFÖRBUND
Box 3021, 161 03 Bromma
Tel. 08/87 79 14

Sjuhäradsbygdens Tryckeri AB, Borås 1969

Från Vi Kvinnor till Vi Människor

Denna tidskrift har under tjugo år hetat **Vi Kvinnor**. När den nu ändrat namn så är det för att klarare ange att de frågor den behandlar angår oss alla.

Vårt program är oförändrat.

Vi vill bidra till att minska mänskligt lidande.

Därför är de förtrycktas sak vår. Kvinnor finns i alla förtryckta grupper. Dessutom är kvinnorna som sådana undertryckta även om många inte känner det.

Vi vill bidra till att rädda framtiden.

Därför arbetar vi mot miljöförstöring, mot hunger, mot våldsmetoder, mot krig, för barnens fysiska och psykiska hälsa.

SKV telegraferar och får svar

Madame Nguyen Thi Binhs svar på Eva Palmaers telegram till madame Thi Binh med anledning av hennes utnämning till ledare av FNL:s delegation vid fredssamtalen i Paris.

Kära vän.

Jag har fått er varma hälsning som ger uttryck åt ert fasta och aktiva stöd i vårt folks kamp mot den amerikanska aggressionen, för fred under verkligt oberoende och frihet. Jag skulle vilja säga till Svenska kvinnors vänsterförbund, till mödrarna, till svenska kvinnor, till det svenska folket att Sydvietsnams folk högt skattar eder aktiva solidaritet och edert beslutsamma stöd i vårt folks strid ända till slutlig seger.

Jag ber er framföra till vännerna i SKV, till Sveriges kvinnor och till det svenska folket mitt varma tack och jag tillåter mig att här frambära önskingar om god hälsa och framgång i ert arbete och er kamp.

Nguyen Thi Binh

Representant för FNL vid Pariskonferensen

I november i fjol sände SKV:s förbundsstyrelse ett telegram till ambassadör *Gunnar Jarring* och vädjade till honom att inte förtrötas i sina ansträngningar att uppnå fred i Mellanöstern. Kort därefter kom ett mycket vänligt — handskrivet! — brev från Jarring, där han tackar för hälsningen, försäkrar att han inte ämnar ge upp i en för hela världen så viktig sak och ber om sin hälsning till alla medlemmar i vårt förbund. Vilket härmed framförs.

UR INNEHÅLLET	sid.
Fredsarbete 1969	1
Förfärdar. Dikter av Stig Carlson	4
Flickorna än en gång	5
Aldrig har barnen varit så illa. Göta Rosén	6
Örebro — en stad för barn, Margit Palmær	8
Kommunen och barnstugorna, Maj-Britt Sandlund	11
Sandlådan. Recension av en teaterpjäs. Stina Skantze, Louise Rydén	14
Bo i kollektiv. Karin Lidmar	16
Att ha barn eller inte, Ulla Lindströms bok recenserad av Hjordis Levin	17
Trygghet för ogift mor. Anita Gradin	18
Våra kostvanor. Andrea Andreen	20
Kerstin Hesselgren, En vänstudie. En recension av Carin Hermelin	22
Ninnan Santesson, Utställning recenserad av Katja Waldén	24
Naima Wifstrand. Minnesteckning av Adrienne Lombard	25
Om Barbro Johansson. Ingrid v. Trofimowitz	27
Kvinnor i Algeriet, Rita Vinde	28
Jämställdhetens villkor, Edith Andréasson	30
Om äktenskapet, Gunvor Ryding	32
Alternativt samhälle, Louise Rydén	34
Aktuellt	36
Från läsekretsen	38
Statsministern uppvaktas i narkotikafrågan	39
Kvinnans roll i dagens värld	40

OMSLAGSBILDEN:

Barn som tar världen i famn. Teckning av Annetta Lieb, fyra år.

FREDSARBETE 1969

Vi gläder oss över att Sverige tagit ledningen i årets fredsarbete genom att som första västerländska land erkänna Nordvietnam.

Flera faktorer har bidragit att möjliggöra detta beslut. En av dem är det faktum att vi sedan länge är en icke blockbunden stat och att våra politiker är ense om detta. En annan viktig faktor är den folkopinion mot USA:s krig i Vietnam som efterhand vuxit fram i Sverige. De fredskrafter som först bidragit att skapa denna opinion har sedan 1950-talet haft god kontakt med Vietnam, organisationer tillhörande Världsfredsrådet och Kvinnornas demokratiska världsförbund. Under de senaste åren har dessutom aktiva ungdomsgrupper betytt mycket. Numera stöder alla svenska fredsarbetare vår regering i dess ståndpunktstagande för Vietnam.

Detta att vi fått uppleva folkopinionens betydelse ger oss mod att fortsätta vår kamp mot krig. Om mänskligheten skall överleva måste vi skapa en världsupinion som kan övervinna två supermakter: nationell prestige och ekonomiska intressen.

Det sorgliga är att vi fredsarbetare visserligen tar krafttag men däremellan sjunker tillbaka i relativ överksamhet medan samhällets avlönade krigs- eller försvarsarbetare oförtrutet arbetar vidare. På så sätt har krigsförberedelserna och förintelsemedlens utveckling alltid kunnat vara ett steg före fredssträvandena.

Nu har kapprustningen hunnit i kapp och förbi det mänskliga förnuftet. Vi vet att de människor som överlevde digerdöden trots allt befann sig i ett bättre läge än vårt efter ett tredje världskrig. På den tiden kunde man inte medvetet förstöra framtiden. Nu kan vi med kärnvapen och kemiska vapen skada arvsanlagen och

Sent på kvällen den 12 maj 1965 tände 72 medlemmar av SKV i Stockholm var sitt gravljus utanför amerikanska ambassaden med en tyst vädjan om att stoppa kriget i Vietnam.

framkalla en ökning av ärftliga sjukdomar som skulle bli en tung börda för många generationer framåt.

För att skapa en världsupinion mot vår undergång krävs först och främst att fler och fler av oss skaffar sig kunskap och slutar tro att vi lever i en skyddad värld som inte finns. Detta betyder att fredsarbetarna aldrig får förtröttnas i sin upplysningsverksamhet. Där har Einstein, Russell, Schweitzer och Pauling gått i spetsen.

"Nedrustningens historia är till stor

Bland politiker i ansvarig ställning är Alva Myrdal enastående. Redan 1966 har denna tidskrift gett uttryck för fredsarbetarnas beundran och tacksamhet. Sen dess har hon ständigt arbetat vidare.

Inför FN:s första politiska utskott

förde statsrådet Alva Myrdal den 18.11 1968 kraftfullt Sveriges talan beträffande stormakternas själviska politik i kärnvapenfrågan.

I sitt anförande som behandlade nedrustningsfrågan i dess helhet angav hon följande viktiga mål för fredsarbetet under 1969.

- Ett slut på robotkapplöpningen
- Studium av den biologiska och kemiska krigföringen med tanke på förbud
- Bevarande för fredliga ändamål av den internationella undervattenszonen (havsbotten)
- Fullständigt provstopp
- De första stegen mot verklig allmän och fullständig avrustning.

I den sydtyska radion

talade Alva Myrdal, Sveriges nedrustningsminister, den 5.1 1969 i Stuttgart. Anförandet ingick i serien *"Politik för icke politiker"* och behandlade nedrustningsproblemen.

Hon började med att säga att många anser nedrustningsfrågan inte vara realpolitik men att hon ämnade söka visa att den är en trängande uppgift för internationell politik under de närmaste åren. Världen och inte minst de rika länderna löper nu risk att bli indragen i en händelsevirvel som hotar att krossa oss...

Vi måste därför välja kloka politiker som förstår vad vårt öde blir i fall vi inte gör något. Läget som det nu är kan inte fortsätta, säger hon, faran för katastrof är för stor.

Hon nämner först konflikten mellan vita och icke-vita men går sedan över till kapprustningen som med modern teknik stiger i en halsbrytande spiral. Här leder supermakterna överlägset. Hon tror att det är möjligt att hejda denna kapprustning och styra världen i en ny riktning. Hon nämner även de vanliga vapen som ökar i de flesta länder genom egen produktion eller genom vapenhandel. Allt detta är ruinerande dyrt. Det skapar också ett beroende av de stormakter som är vapenleverantörer.

Samtidigt finner man att krigsspelet har färgat politikernas hela världsbild. Hon fruktar att detta är en farlig utveckling. Man talar om "fienden", om angreppshot, man uppammar tanken att alla dessa förutsägelser måste bli verklighet. Tänk bara på tidningsrubrikerna!

Hur kan vi gå tillväga, frågar hon, för att slå in på en ny kurs? Först måste man låsa fast det nuvarande läget. Och främst på den farligaste punkten — kärnvapnen. Supermakternas ledare beslöt i somras att minska kapprustningen i fråga om kärnvapenbärande raketer och de ännu mycket farligare antimissilmissilerna. Man hade ämnat börja överlägga om detta den 22 augusti...

Supermakternas enorma överlägsenhet på denna punkt gör att Frankrikes och Englands små system är rätt meningslösa och den gör att alla vi andra gott kan skriva på icke-spridningsfördraget och spara våra pengar. Även de två nästa stegen i nedrustningstrappan måste tas av supermakterna nämligen det fullständiga provstoppet och stopp för vidare framställning av klyvbart material för vapenbruk. Hon understryker starkt att de små länderna gjort en historiskt betydelsefull insats genom att avsäga sig kärnvapen — nu är det supermakternas tur.

Artikel VI i icke-spridningsfördraget är viktig. När 40 länder utom stormakterna ratificerat fördraget så är kärnvapenmakterna legalt bundna att genomföra egna kärnvapen-nedrustningsåtgärder. Efter ytterligare fem år kan vi kräva räkenskap av dem. Men vi måste hela tiden driva på de stora.

Kärnvapenfria zoner

Härtill kommer att vi åtminstone i några hörn av världen kan gemensamt arbeta på att få kärnvapenfria zoner. Latinamerika har redan gått i spetsen genom Tlatelolcofördraget 1967 (vi har skrivit om det i Vi Kvinnor nr 8, 1967). Man väntar blott på kärnvapenmakternas bekräftelse att de i gengäld inte skall anfalla dessa länder med kärnvapen. Afrika borde komma närmast. För Europa dröjer det måhända.

Alva Myrdal kommer så till kostnadsfrågan som borde nödgas oss att hejda vansinneskursen. Världens totala rustningskostnader uppskattas nu till 200 miljarder dollar om året. Vetenskapliga beräkningar har visat att ju effektivare vapnen blir dess mindre blir tryggheten. Det gäller olyckligtvis för hela världen. Och därtill kommer att hundratusentals av världens bästa hjärnor sysselsätts med arbete på förintelsemedel.

del historien om förlorade möjligheter"

En annan följd av den moderna utvecklingen som nära berör de mindre länderna är att vi håller på att komma in i en era av supermakthegemoni. Detta beror på den tekniska överlägsenheten som yttrar sig på alla områden. Endast de två stora kan nå de rikedomar som ligger gömda på havsbotten eller utvinna olja från bergen eller skapa jättehamnar genom kärnkraft eller organisera ett fullständigt system av telekommunikationssatelliter så att deras ord kan nå varje hem på jorden.

*Vad kan vi göra vi andra mot dessa världens her-
rar? Vår enda chans är att göra våra länder starka
tekniskt, samhälleligt, socialt och inte minst intellek-
tuellt och moraliskt för att stärka världsopinionen
mot varje maktgrepp gentemot andra länder.*

Den senare politiska avrustningsfasen

Det är, säger Alva Myrdal, min erfarenhet sedan många år att i det stadium som vi nu talat om kan våra länder handla tämligen självständigt. Ett exempel är frågan om krig eller fred i Vietnam.

Men det blir, tror hon, snart mera samband mellan nedrustningspolitik och utrikespolitik. Och igen har stormakterna möjlighet att ingripa genom intervention, fördrag med vissa nationer eller upprustning av dem och så inskränka de mindre ländernas handlingsfrihet.

Europa är ett särfall med speciella svårigheter. Men även vi måste ständigt hålla debatten om t. ex. kärnvapenfria zoner vid liv — för att sedan, om läget tillåter, förverkliga Rapacki-planen beträffande en kärnvapenfri zon i Centraleuropa. Ett förverkligande av den så kallade Kekkonen-planen skulle sedan automatiskt anknytas eftersom de nordiska länderna redan de facto är kärnvapenfria.

Slutmål

Nedrustningskommittén som sanktionerades av FN 1961 och i vilken både östblocket och västblocket samt åtta icke blockbundna stater ingår har till uppgift att "planera för en allmän och fullständig avrustning".

Alltför litet har man hittills tagit sikte på den konsolidering av FN som måste ske om länderna skall upphöra att ha som rättesnöre att kämpa för egna intressen med vapenmakt. Man måste börja skapa ett internationellt organ för den politiska avspänning som skall ligga till grund för freden, för lösande av konflikter mellan länderna och för det polisskydd som de behöver för sin kollektiva säkerhet.

Svenska fredsarbetare bör verka för:

- *Förbud mot vapenexport utanför Norden.*
- *En lagstiftning som medger att vägrare av krigstjänst får samhällsnyttigt arbete utanför totalfärsvaret*
- *Kärnvapenfria zoner i Europa*
- *Forskning kring metoder för aktivt icke-våld såsom kampmetod.*

Gör makten god

De härliga ekarna är skövlade,
våra bokar har blivit nerhuggna.
Ljuset har slutat leka i skogen,
fåglarna åt gift och dog.

Risiga och svarta växer granarna,
härskare i fientlig vantrivsel.
De är främlingar i denna trakten
och planterades för trångt.

Trångt är ekonomiskt. Tätt är lönande.
Nu skall granarna bli pappersmassa,
skall bli pengar, skall bli tidningar,
öka snabbt skall världens press.

Tidningarna skall komma allt oftare,
skall berätta fortare, fortare
om dräpen och morden och bomberna
lätta att göra snart snart.

Fortare kan man göra vätebomber,
fler och fler och fler kunde försöka.
Liten och maktlös kunde bli mäktig.
Vem, o vem gör makten god?

Mikaela

FÖRBIFARTER — Stig Carlson

Att kritisera en recensent är ganska lätt. Att recensera ett skönlitterärt verk är svårt. Det har jag faktiskt aldrig gjort sen gymnasietiden — då skrev jag helt käckt om både Karolinerna och Gösta Berlings saga. För mer än sextio år sen.

När jag nu vågar mig på att recensera *Förbifarter* så är det för att Stig Carlson ger mig en glad förnimmelse av släktskap — jag tycker att han skriver så att jag förstår hur han tänker och känner. Han har också skrivit om diktare som kanske är släkt med oss bägge — Ferlin och Gullberg och Artur Lundkvist. Det är underbart att skaldar finns och kan ge uttryck åt det vi vanliga människor sörjer och gläds över. Nu för tiden sörjer vi ju mest. Som

här i *Förbifarter*. Vi söker efter trygghet. Vi tröttnar på rutinen. Vi smickrar våra små vardagshjärtan. Och inte har vi några horn i sidan... Och bomblagren fyller oss med skräck fast vi inte är rädda för att dö. Och nog överlever vi det mesta. Och samvetet med krokarna att hänga åsikter på... För att inte tala om de lokala krigens nödvändighet och om sanningen i all dess sköra enkelhet och om zenittor!

A. A.

Förbifarter. Texter i 1968. Av Stig Carlson. Norstedts, Stockholm 1968. 66 sid. Pris kr 15:—.

Om vissa förutsättningar

Dikt ur "Förbifarter" tillägnad Hans Palmstierna aug 68.

Det är på tiden
att lite mera systematiskt
undersöka de framtida
förutsättningarna för liv
på den sida av jorden
där mänskligheten
av nödtvång och vana
alltid hängt sig fast.
Utsidan.
Torvan och stäppen.
Oasen och djungeln.
Massivens sluttningar.
Överallt där stoftgranden
gett upphov till liv.

Däremot förefaller intresset
för månens baksida
en aning hysteriskt.
Som om vi inte redan visste
att där är mörkt
och ganska kallt.
Ogästvänligt.

Forskare forska.
Rymdloppor
gör era bestämda lovar
kring klotet.

Men en bra skörd i Mellanvästern
i Sovjet och i Kina
och överallt på klotet
är viktigare än alla
månskotten.

Som att några till kan äta sig mätta
utan att behöva tänka på
morgondagens svält.

Och detta slår mig
som en nästan barnslig åsikt.

FLICKORNA ÄN EN GÅNG

Tänk att vi fått en bundsförvant i vår strävan att få filmen *Flickorna* känd och uppskattad. Ingen mindre än **David Hughes**, Mai Zetterlings man, har tagit sig an saken. Han har skrivit en fascinerande bok om filmen. Vår första tanke när vi läst boken var att vi ville se om filmen — vi har sett den bara en gång, första veckan den visades. Sedan tänkte vi att det skulle vara mycket roligt att klippa ihop de olika bitarna så att det blev fyra små böcker handlande om Mai, Bibi, Gunnel och Harriet. För han har ju intervjuat dem, gett dem ungefär samma frågor och fått dem att svara helt oförberett i regel.

Sen hör det till att han delvis blandat skådespelaren och privatpersonen. Den mest intressanta bilden får man därför kanske av Mai som hela tiden är sig själv men det gäller också i stor utsträckning om Bibi Andersson och till en viss grad även om de andra två.

Vi får veta när de är födda och vad de tycker i fråga om mat och dryck och om deras äktenskap och om hur mycket de ser på TV och vad de tycker om ensamhet och mycket annat...

Och så får vi veta vilka städer turnén besökte: Karlskrona, Kiruna, Luleå, Västerås, Hedemora... Nog borde väl filmen ha väckt intresse — eller kunna väcka intresse — i de städerna åtminstone. Vi får veta hur fint det är ordnat i Västerås skyddsrum...

Mai talar om vad hon ville med filmen. Vi citerade hennes avsikt i vårt första omnämnande av filmen (nr 8, 1967) då den höll på att spelas in. "Den skall handla om kvinnornas kamp mot männens krig". I boken heter det: "Mais avsikt med 'Flickorna' var att ta upp temat från *Lysistrata* — Greklands kvinnor förenar sig för att förvägra sina krigsförande män sexuellt umgänge tills de går med på att sluta kriget — och göra moderna variationer på detta tema."

Om Aristofanes säger boken att han "tog ställning för tvåtusen år sedan i Aten (till frågan om freden) men till vår skam ignorerar vi fortfarande hans budskap". Ja, så till den grad att de flesta bedömare av filmen i press och radio sett den som ett inlägg i könsrollsdebatten. Det är sant, säger boken att Mai intresserar sig också för frågan om kvinnans frihet "liksom Aristofanes på sitt sardoniska sätt framhöll kvinnans rätt att få spela en större roll i samhället... Aristofanes var förtjust i kvinnor och tyckte att de var på samma gång lustiga och bedrövliga." Men i "*Lysistrata*" gäller det för honom freden mellan Aten och Sparta. "Han hade viktiga saker att säga och han visste att ingen skulle lyssna till honom om han inte samtidigt roade sin publik."

I vår recension av filmen "Världen blir vad vi gör

Mai Zetterling

den till" (nr 7—8, 1968) citerade vi ur filmmanuskriptet. Vi vill nu citera från boken. På frågan vad tycker du om kvinnosaken? svarade Gunnel: "Jag tycker att kvinnan är fruktansvärt sviken i det här samhället. Hela kvinnosaksfrågan, man försöker få kvinnan ut i förvärvsarbetet och sen liksom släpper man det på halva vägen och ser inte till att hon har någon möjlighet att lämna hem och barn till någon annan yrkesarbetande kvinna."

Och så ett stycke där boken citerar ur filmens manus. Det är Bibi som talar: "under hela långa kriget — och vilket krig — hårdade vi ut trots allt vad ni män hade för er. Vi hade tålamod. Vi klagade inte ens... Vi tvang oss att le och fråga vänligt: 'Hur går det med freden?'... Och ni bara snäste: 'Det där begriper du inte. Det är allvarliga saker. Politik är någonting för män. Sköt du ditt.'"

På frågan vad vill du med ditt jobb? svarar Mai "Jag vill konstnärligt kunna överföra en idé, en vision jag har, till vita duken, kommunicera med så många som möjligt just på detta sätt. Det kanske är inbilskt och självsäkert att våga tro att man har något att säga till en värld, och det är väl svårt ibland men ändå fortsätter jag. Jag tror väl och hoppas väl att det ska lyckas att göra ett fullödigt konstverk som har någonting att säga, att ge. I alla fall en gång."

Till slut bokens författare om Aristofanes: "vi vet att han inte är färdig med oss än på länge, han har bara börjat. Han har inte givit några svar, men frågorna upphör inte att gnaga."

Flickorna är en fin bok om en bra film. Vi tackar författaren och de fyra flickorna.

A. A. och H. S.

Flickorna. Av David Hughes. Pan/Norstedts, Stockholm 1968. 132 sid. Pris kr 11:50.

"Aldrig har barnen farit så illa"

Kan barnavårdsnämnden göra något för att förebygga missanpassning hos barn och ungdom?

En av mina gamla vänner inom barnavårdsarbetet säger varje gång vi talas vid "aldrig har barnen farit så illa som nu". Det är starka ord — men dessvärre tror jag rätt sanna.

Vi har byggt upp ett samhälle i vilket vi glömt bort att bereda plats åt barn och ungdom.

Man frågar sig vad vi kan göra för att rätta till vad som är vrängt. Inte kan jag ge någon patentmedicin men det finns en myndighet som har ålagts ett obligatoriskt ansvar för hur barn och ungdom har det i samhället — och det är barnavårdsnämnden. Enligt barnavårdslagen är den förebyggande vården en obligatorisk uppgift för kommunerna via barnavårdsnämnderna.

Om hur denna gren av samhällets barnavård skall ordnas är ingenting sagt i lagen. Kommunerna lämnas fria händer att utforma verksamheten allt efter sina speciella förhållanden och särskilda behov.

En central uppgift är att förbättra barnens och ungdomens fritidsförhållanden. Ju längre fritid man ger ungdomen desto mer måste samhället engagera sig för att hjälpa till att göra den meningsfull. Här gäller det för varje kommun att utveckla energi och fantasi att finna ut vad som kan intressera och inte minst entusiasmera ungdomen.

Barnen och ungdomen söker alltmera fritidssysselsättning utanför hemmets dörr. De trånga bostäderna, den tyvärr markanta generationsbrytningen — det lockande gänget driver dem ut i större sammanhang än familjen och hemmet. Ungdomen finner större samhörighet med jämnåriga än med de vuxna. Samhället måste hjälpa till att ge dem något positivt. Det gäller i dag att förhindra destruktiv gängbildning med narkotika som en ingrediens i samlevnaden.

I samhällsplaneringen måste hänsyn tagas till dessa barns och ungdomars behov av att vara tillsammans att ge dem meningsfull tillvaro på fritiden.

Självfallet kan vi inte pracka på ungdomen vår uppfattning om meningsfull sysselsättning utan vi måste lyssna till ungdomens egen uppfattning. Det skulle emellertid vara intressant om man genom samhällets medverkan exempelvis inom kvartersgårdar kunde ordna aktivitetscentra där både barn, unga och föräldrar kunde träffas och finna något gemensamt. Man skulle här kunna bygga broar mellan generationerna istället för som nu skapa svalg som inte går att överbrygga. I dagens bostadsområden tror jag att *en gemensam kvartersgård med olika sysselsättningar för gamla och unga skulle bryta ensamhetskänslan och samtidigt vara ett effektivt medel i förebyggande syfte.*

Föreningslivet spelar en stor roll för ungdomen

men vi har stora grupper föreningslös ungdom, som man inte får glömma bort. Ungdom som inte känner samhörighet med föreningsliv.

En grupp ungdomar som kräver särskild uppmärksamhet är flickorna. De spelar ofta en passiv roll i samband med pojkarnas aktiviteter. Det är tragiskt många gånger att se dem hänga i gathörnen väntande på att få kontakt. Har vi någon gång tänkt på i samband med att vi anordnar en fotbollsplan åt pojkarna att vi samtidigt skapar något som flickorna är intresserade av (t. ex. ridning).

Det är hög tid att vi omprövar fördelningen av våra resurser, så att vi skapar förutsättningar för barn och ungdom att växa upp i ett samhälle, som tar vara på varje individs möjlighet att undgå missanpassning. Även i det enskilda fallet kan mera göras i förebyggande syfte.

Barnavårdsnämnderna kan enligt barnavårdslagen hjälpa en ungdom som är på glid.

De förebyggande åtgärderna kan vara: Hjälpåtgärder, varning, föreskrifter och övervakning.

Alla dessa åtgärder måste sättas in före ett omhändertagande men ofta sätts de in på ett för sent stadium. Tyvärr är barnavårdsnämnderna tveksamma när de kan sätta in sin hjälp. Detta har gjort att tiden rinner förbi dessa förebyggande åtgärder — det blir för sent för att på frivillighetens väg förmå ungdomen till en rättelse. Det går så långt att ett omhändertagande — ett frihetsberövande måste bli aktuellt. Det är beklagligt att barnavårdsnämnderna genom sin rädsla för ingripande blivit ett organ, som man fruktar, som man hotar med. Man skulle önska att barnavårdsnämnden blev den kommunala nämnd, som alla kunde gå till och få den hjälp som lagen åsyftar. Om allmänheten finge en positiv inställning till nämndens åtgärder — även till ett omhändertagande, som i och för sig är en förebyggande åtgärd — skulle många ungdomar räddas från att bli misslyckade individer.

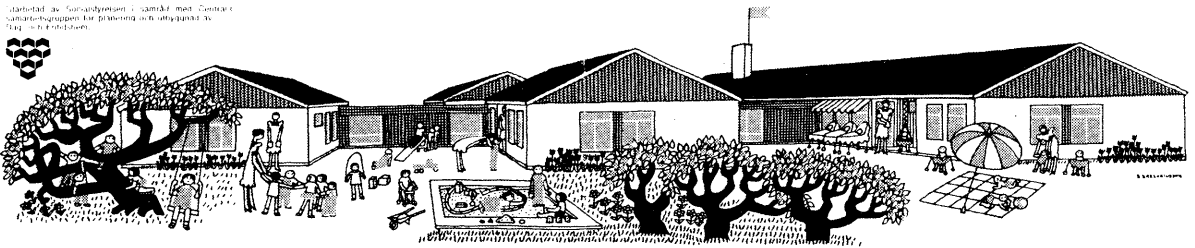
Barnavårdsnämnderna måste arbeta kurativt. Stöd och hjälp måste ges åt föräldrar och barn. Vaksamhet för barns behandling så man kommer till rätta med de svåra barnmisshandelsproblemen.

Kommunerna måste räkna med nämnderna när stadsplanerna skisseras, så att barnens och ungdomens bästa tillvaratas.

Allt detta kräver personal. För närvarande saknas sådan arbetskraft, men kommunerna måste vara beredda på att vidga personalstaten. Det lönar sig när vi vet vad en urspårad ungdom kostar både ur ekonomisk och mänsklig synpunkt.

Göta Rosén

Stortidat av föräldrar och barn i samråd med Centrala samarbetsgruppen för planering och utvärdering av förskoleverksamhet.

Utbyggnaden av barnstugor fortsätter i rask takt, men från såväl statens som kommunernas sida fordras alltså stora insatser för att täcka det ständigt växande behovet.

I daghem, lekskolor och fritidshem kan nu sammanlagt omkring 95.000 barn tas emot. Detta antal väntas 1974 öka till omkring 150.000 barn.

Detta är dock ett alldeles för lågt antal med hänsyn till det redan nu kända behovet.

Det finns 150.000 förvärvsarbetande mödrar som var och en har minst ett barn under 7 år. Av dessa mödrar är 37.000 ensamstående. I daghem finns för närvarande plats för ca 25.000 barn. Det finns 80.000 förvärvsarbetande mödrar med minst ett barn mellan 7—10 år. Av dessa mödrar är 14.000 ensamstående. I fritidshem finns det plats för ca 5.000 barn.

200.000 mödrar med barn under 10 år vill förvärvsarbeta om barntillsynen kan ordnas. 400.000 fler gifta kvinnor beräknas komma ut på arbetsmarknaden under de närmaste tio åren.

Socialstyrelsens vandringsutställning "Bygga för barn" har nu efter att under två år visats i samtliga 24 län och i 26 städer avslutats. Socialstyrelsen anser att en permanent utställning skulle fylla en viktig funktion. Planer finns att visa vandringsutställningen "Bygga för barn" i Oslo. Interesse finns för ett vidgat nordiskt samarbete på detta område.

För ytterligare information om vilken betydelsefull uppgift barnstugorna har att fylla i dagens samhälle har socialstyrelsen och Centrala samarbetsgruppen i samråd givit ut en broschyr "Barnstugan". Broschyren har skickats ut till alla familjer med barn i åldern t. o. m. 10 år, vilket betyder omkring 600.000 hushåll. Den skall för övrigt spridas i största möjliga utsträckning på bl. a. barnavårdscentraler, arbetsförmedlingar och i andra offentliga sammanhang.

Broschyren vill ge elementär upplysning om målet för barnstugornas verksamhet och om hur denna bedrivs i daghem, lekskolor och fritidshem. Det är inte bara av betydelse för ensamstående föräldrar eller då båda föräldrarna önskar förvärvsarbeta att daghem och fritidshem på ett betryggande sätt kom-

pletterar hemmens dagliga omvårdnad om barnen. För de flesta barn i förskoleåldern är det av stor vikt för deras fortsatta utveckling att de innan de börjar skolan får delta i den förskolopedagogiska verksamheten i daghem eller lekskolor, något som alla föräldrar bör känna till.

Broschyren har utarbetats av en arbetsgrupp på fyra personer: Avdelningsdirektör Ingeborg Jönsson, Arbetsmarknadsstyrelsen, konsulent Karin Strömberg-Lind, Skolöverstyrelsen, förste förbundssekreterare Wilhelm Berg, Svenska kommunförbundet, och byrådirektör Gunvor Paulsen, Socialstyrelsen.

Citat ur broschyren:

Målet för Barnstugornas verksamhet är att

- hjälpa varje barn till bästa möjliga utveckling
- låta dem leka och sysselsätta sig i en omgivning som är särskilt anpassad till barn i olika åldrar
- bidra till att stärka barnens självförtroende och få dem att känna gemenskap med kamrater.

Barnavårdsnämnder, länsstyrelser och socialstyrelsen har tillsynen över Barnstugorna och av kommunen organiserad Familjedaghemverksamhet.

Är ni intresserad av att få veta mer om Barnstugor och Familjedaghem i er kommun? Vänd er då till socialbyrån eller kommunalkontoret som står till tjänst med ytterligare upplysningar. Tala också om för er kommun om ni önskar barntillsyn i Barnstuga eller Familjedaghem.

Allmänna Arvsfonden

Allmänna arvsfonden tillfördes under budgetåret 1967—68 9,9 milj kr, mer än något tidigare år.

En tredjedel av de inbetalda arvsskatten fondernas enligt bestämmelserna. Den fonderade behållningen var den 1 juli i fjol 41 milj. Ränteinkomsterna under budgetåret var 2,6 milj, som kan disponeras helt.

Fonden lämnade under året sammanlagt 7,6 milj kr i bidrag till barnstugor (3,6 milj), barnkolonier (3,6 milj), ungdomslokaler (3,5 milj) och andra ändamål (0,1 milj).

Av beloppet till ungdomslokaler har scoutorganisationer fått 0,9 milj, kommuner och ungdomsråd 1,1 milj, församlingar och religiösa samfund 0,9 milj och övriga huvudmän 0,5 milj kr.

ÖREBRO — en stad för barn

Ett par pojkar dunkar vid en snickarbänk. Småflickor pysslar med annat, då och då hjälpta av unga praktikanter, som också är i färd med att förfärdiga saker för julgransplundringen i nästa vecka. Men de flesta barnen sover, röd-blommiga och trötta av förmiddagens lek på den stora snöiga gården.

Detta är en bild från Sidensvansen, det fantasiegående namnet på ett av Örebros nyaste daghem. Men det kunde lika gärna vara en interiör från något av stadens tillsvidare 19 daghem. Jag skriver med flit "tillsvidare" för det är meningen att de ska bli flera. Allteftersom staden växer — och det gör den raskt — och nya bostadsområden kommer till byggs också nya daghem eller barnstugor. Barnavårdsnämnden är alltså inkopplad redan på planeringsstadiet, när det ännu finns utrymme och plats för nya idéer.

Ett exempel:

Vivalla, förr en gammal by, där 1600-talspoeten

Barn i lekköket på Varberga daghem. Foto: Lillevi Richardson, Örebro

Lars Wivallius hade sitt barndomshem, är nu i färd med att förvandlas till ett modernt bostadsområde med utbredd låghusbebyggelse med affärscentrum, förenings- och kvartersgårdar samt — naturligtvis — barnstugor. De senare beräknas bli inte mindre än 13 stycken efter proportionerna 50—60 platser per tusen invånare. Och Vivalla kommer att fullt utbyggt härbärgera ungefär 7.500 människor! Av de 13 barnstugorna kommer två att bli större och utrustas med spädbarnsavdelningar, de övriga 11 placeras ut i lika många storkvarter.

Allt som allt finns det 800 barn på de tjugo daghemmen för närvarande — men det är 670 som köar! Lika många barn omhändertars i familjedaghem som står under barnavårdsnämndens kontroll och där vanlig daghemstaxa, beräknad efter familjinkomsten, tillämpas. Detta gäller också farmödrar och mormödrar, som har hand om barnbarnen medan modern yrkesarbetar. Åtskilliga familjedaghemsmammor har förresten hand om flera barn, ända upp till fyra, så egentligen blir ju det också ett yrkesarbete.

Dessutom finns något som kallas trefamiljssystemet och som speciellt praktiseras i studentstäder. Och Örebro med sin universitetsfilial, sin lärarhögskola, sin gymnastikhögskola och sitt socialinstitut, för att nu bara nämna de nyaste studieveanstalterna är nu mer och mer på väg att bli en utbildningsstad. Skolstad istället för skostad!

Många av de studerande är gifta och har småbarn, det är för dem trefamiljssystemet speciellt är avsett. Barnavårdsnämnden anställer en utbildad barnsköterska, som har hand om tre familjers barn och de vistas en vecka i taget i något av de tre hemmen, som då också får svara för maten. Även här följer avgifterna daghemstaxan.

Ett daghem bör kanske särskilt omnämnas, nämligen det som är knutet till det stora regionsjukhuset. Där har man anpassat sig efter arbetstiderna och har alltså öppet från 6.30 till 18.30. Och numera — vilket inte från början var fallet — har alla som arbetar inom sjukhuset, biträden, sköterskor, läkare osv., möjlighet att placera sina barn där.

Allt detta låter ju förträffligt. Men så uppställer sig den eviga frågan: vad gör föräldrarna när barnen blir sjuka? Ska mamma — eller kanske pappa — stanna hemma från arbetet?

Även den frågan är på väg att få sitt svar. Barnavårdsnämnden har nämligen anställt ett hundratal barnvårdarinnor, som vistas hos det sjuka barnet under föräldrarnas frånvaro och som också får ersättning efter daghemstaxan. Barnvårdarinnor har

vanligen hemsamaritutbildning, denna ingår med sina 90 timmar numera i yrkesskolornas utbildning.

Vilka är då de lyckliga som får in sina barn på barnstugorna? Ensamstående mödrar och fäder, för även sådana finns, har förtursrätt, de utgör ungefär 40 procent av samtliga. Någon social prioritet existerar däremot inte, man går enbart efter behovet. Och numera är det i stor utsträckning läkare, civilingenjörer och likställda, som ringer och vill placera sina barn på daghemmen, berättar barnavårdsdirektör Bertil Johansson.

Han berättar också att om man räknar med lek-skolor, parklek och eftermiddagshem så är det inte mindre än 4.000 barn som står under tillsyn av barnavårdsnämnden.

— Och vi är nog näst efter regionsjukhuset stadens största arbetsgivare, tillägger han. Vi har nämligen inte mindre än 1.500 anställda. Och en budget på mellan tolv och femton miljoner.

Så var det inte förr

Jag kippar nästan efter andan. För jag minns hur det var förr, på trettitalet. Då fanns överhuvud taget inga daghem och knappast någon parklek, bara en handfull lek-skolor och "kindergarten", till en del blygsamt kommunalunderstödda. De senare drevs för övrigt av pionjären Maria Kjellmarks lilla privata Fröbelseminarium med eleverna som medarbetare. Kärleken till barnen var det inget fel på men ekonomin var desto bekymmersammare; man fick hanka sig fram med lotterier, julfester och gåvor från enskilda. Efter hennes bortgång startade staden så småningom ett eget seminarium, vilket varit till stor nytta för barninstitutionerna, där eleverna fått praktik och sedermera också ofta platser.

Det första daghemmet startades och drevs privat i början på fyrtitalet av Husmodersföreningen Aktiv. Trots påtryckningar ansåg nämligen stadens myndigheter att inget behov av daghem förelåg, och det fastän man på den tiden hade gott om arbetsskor, särskilt inom skoindustrin. I ett års tid lyckades Aktiv driva daghemmet, huvudsakligen med frivilliga krafter, men sedan stoppades det. Och naturligtvis fyllde det inte nutidens krav på omvårdnad — man begick bland annat det felet att försöka ta emot alla anmälda barn. Men det fyllde ett socialt behov — det visade den stora tillströmningen.

— Det har inte varit ett mönsterdaghem, det har varit ett utpressningsdaghem, sa jag till dåvarande barnavårdsombudet Göta Rosén.

Och utpressningen lyckades, Örebro fick nu så småningom det ena daghemmet efter det andra.

En liknande utveckling skedde inom parkleken. Det var stadens båda husmodersföreningar som tog initiativet. För den första, som drevs bara på sommaren, svarade Örebro Husmodersförening, lite senare, in på fyrtitalet, kom Aktiv med till slut fem parklekar, som hölls i gång även på vintrarna. Man följde då två grundprinciper: den ena att alltid ha tillgång till inomhuslokal för att barnen skulle kunna värma sig i dåligt väder, den andra att ta ansvar för barnen, som skulle anmälas med adress och telefonnummer. Verksamheten drevs med egna medel men med stöd från barnavårdsnämnden som efter något tiotal år övertog den helt och hållet. Nu finns det 15 parklekar och flera väntas snart komma i gång. Förr var ledarinnorna ofta unga hemmafruar med egna småbarn, numera vill man helst ha utbildade barnsköterskor. Även en trafikleksskola finns med, på den vackra Stora Holmen i Svartån. Det finns också möjlighet att lära trafikvett via en trafikfilm. Budgeten för parkleken beräknas för detta år uppgå till 470.000 kronor.

Mycket mer skulle finnas att berätta om de många aktiviteter, där barnavårdsnämnden står i centrum och håller i trådarna. Jag tänker då särskilt på eftermiddagshemmen, på sommarkolonierna och på familjekolonierna, som mer och mer kommit att ersätta de gamla sommarkolonierna, vilka inte längre riktigt gillas av pedagoger och läkare för förskolebarnens del. Men jag nöjer mig med att fråga vad som åstadkommit denna väldiga omvälvning i en stad som länge nästan var en social u-stad. Svaret lyder:

— Den största omvälvningen skedde 1968 — då förordnades med ens antalet daghemsplatser, från 400 till 800. Och bakom detta får man väl ana att de styrande äntligen accepterat mödrarnas förvärvsarbete på bred front och insett samhällets ansvar för deras barn.

Man kan också ana annat, som exempelvis det här:

Det lönar sig att väsnas, särskilt för de stora kvinnoorganisationerna som LO-kvinnorna.

Det lönar sig med små enskilda initiativ, särskilt där inga initiativ alls tas.

Det lönar sig *inte* att ge upp, även om likgiltighet och motstånd kan komma allt att te sig hopplöst.

En vision håller på att bli verklighet — inte minst i Örebro. De gamla fattigkrubbarnas tid är förbi — daghemmen har blivit nödvändiga samhällsinstitutioner.

Låt oss inte förtrötta!

Margit Palmér

VIVALLA bostads- område i Örebro

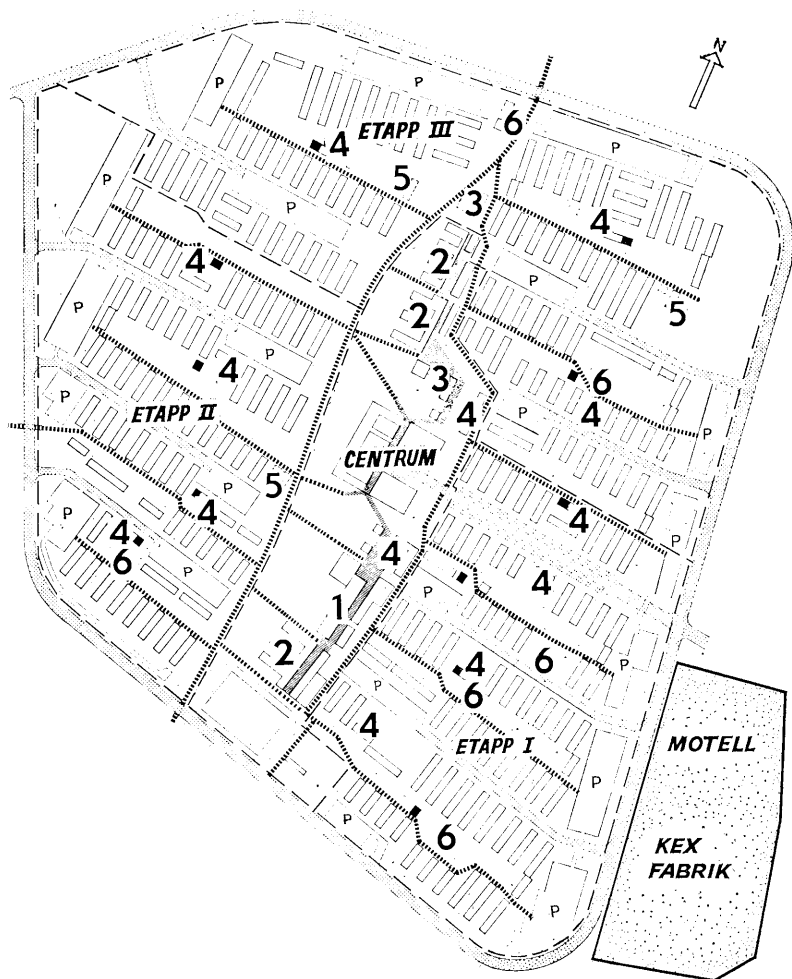
Örebro är den första stad i Sverige som vågat satsa på en verkligt barnvänlig bostadsmiljö.

Vivallaområdet rymmer 2.538 lägenheter i tvåvånings flerfamiljs-hus. Bostadshusen är samlade i storkvarter med ett parkstråk i mitten.

Kring området går en matar-gatsring med parkeringsytor där tillfartsvägarna till storkvarteren mynnar.

Centrumanläggning, skolor och barnstugor ligger i parkområdet. Varje storkvarter har dessutom en barnstuga och ett klubbhem för barn och ungdom.

1. Högstadieskola
2. Låg- och mellanstadieskola
3. Provisorisk skola
4. Barnstuga
5. Plats reserverad för barnstuga
6. Klubbhem

Den sköna leken

Tänk att vi tyckte väldigt mycket om denna barnopera från Norrköping. Barnen sjöng vackert. Och det var något gripande med denna troskyldiga vädjan mot våldet i vår onda tid. Och så sällsynt med samverkan mellan rektor själv, musikkonsulenten och barn från ett flertal skolor. Vi hoppas att fler skolor i landet ska göra något liknande.

Samling kring brasan

Numera är det väl i stället samling kring Teven? Hur kan man annars förklara att de som bor i nya hus inte får en öppen spis? Vi har hört sägas att det inte är omöjligt att modifiera det moderna ventilationssystemet så att man kan få ordentligt drag.

Ätminstone borde man till en början ordna en öppen spis i alla daghem. Vad vet små barn nuförtiden om tjusningen och faran av elden? Det tänds ljus förstås. Och till nöds ordnar man utomhus en

liten grill och steker korv... De barnstugor som har en öppen spis omvittnar att ingenting är bättre när barnen på eftermiddagen är trötta eller uppskärade än att samla dem kring brasan och läsa en saga eller sjunga.

Leka med hat

”... Alla vet att barn ofta leker hårt och våldsam... Men det är en oerhörd skillnad att tillsammans skapa lekens dramatik mot att bli erbjuden kopior för ensamlek utan marginal för fantasien. (Här en cowboy som just blivit skjuten)...

Destruktiva leksaker är säkert farligare än all annan doktriner, ja, även dumma serier, de har ju ändå ett händelseförlopp. Som bekant utlöser ju brist på sociala kontakter aggressivitet och fientlighet... Denna cyniska produkt av döendet lär ut Hat, och det vittnar om en vämjelig råhet hos vuxenvärlden att saluföra dylika ”leksaker”.

(Lena Larsson i Vi nr 5, 1969)

Kommunerna och barnstugorna

Beräkning av det kommunalekonomiska nettot av daghemsverksamhet år 1967 enligt två exempel

Exempel 1

Förutsättningar:

1. Mannen förtjänade en genomsnittlig industriarbetarinkomst år 1967, dvs. ca 19.000 kr i årsinkomst.
2. Hustrun kunde år 1967 återgå i förvärvsarbete tack vare att daghemsplats erhöles. Hon förtjänade som kvinnor i genomsnitt inom svensk industri år 1967, ca 14.000 kr. (Hon tillhör således låglönegrupperna.)
3. Sammanräknad inkomst $19.000 + 14.000 = 33.000$ kr.
4. Primärkommunens utdebitering är 13 kr/skatteskrona (13 proc.)
5. Kommunen tillämpar den av kommunförbundet rekommenderade taxan för föräldraavgifter, vid en familjeinkomst på 33.000 kr blir föräldraavgiften för 1 barn på daghem 12 kr/dag som barnet vistas i daghemmet.
6. Familjen har antagits ha endast 1 barn som är under 7 år, med hänsyn dels till att förvärvsbenägenheten är störst bland enbarnsmödrarna och till att 50 proc. av barnfamiljerna i landet endast har 1 barn under 16 år.
7. 230 effektiva arbetsdagar per år då barnet vistas i daghemmet. Semester, helger, lördagar och söndagar har frånräknats.
8. Barnstugan har antagits ha 30 platser med 1 förreständarinna i lg 15, 4 förskollärare i lg 14, 1 kokerska i lg 9 samt 1 timanställd städerska.
9. Anställdas löner enligt ortsgrupp 3; skatten på de anställdas löner har räknats såsom för ensamstående.

Kommunens nettokostnad *per plats* blev då:

Total driftskostnad för kommunen ..	7.000:—
Avgår: statsbidrag	—1.600:—
föräldraavgift	—2.760:—
merskatt från familjen genom hustruns inkomst	—1.340:—
skatt på de anställda	— 450:—
Återstående bokföringsmässig nettokostn.	850:—

Merskatten till primärkommunen enligt exempel 1

Om endast mannen hade inkomst blev skatten:

Årsinkomst	19.000:—
avdrag för resor	— 400:—
„ „ sjukförsäkr.-avgift	— 430:—
„ „ privata försäkringar ..	— 170:—
Att taxera till kommunal inkomstskatt i hemkommunen	18.000:—
Avgår: ortsavdrag	—4.500:—

Beskattningsbar inkomst i hemkom-

munen 13.500:—

Kommunalskatt = 13 % x 13.500:— = 1.755:—

När hustrun skaffat sig en inkomst på 14.000 blir skatten:

	mannen	hustrun
Årsinkomst	19.000:—	14.000:—
avdrag för resor	— 400:—	— 400:—
„ „ sjukförsäkr.-avgift	— 290:—	— 236:—
avdrag för priv. försäkr. förvärvsavgift	— 160:—	— 114:—
Att taxera till kom. inkomstskatt i hemkommunen	18.150:—	10.250:—
Avgår: ortsavdrag	—2.250:—	—2.250:—
Beskattningsbar inkomst i hemkommunen	15.900:—	8.000:—
Kommunalskatt mannen: 13 % x 15.900:— = 2.067 kr.		
Kommunalskatt hustrun: 13% x 8.000:— = 1.040 kr.		
Familjens sammanlagda skatt till hemkommunen	3.107 kr.	

Merskatt genom hustruns förvärvsarbete = 3.107 — 1.755 = 1.342 kr per år (avrundas till 1.340 kr).

Exempel 2

Förutsättningar:

1. Mannen förtjänade år 1967 25.000 kr.
2. Hustrun kunde år 1967 återgå i förvärvsarbete tack vare att daghemsplats erhöles. Eftersom hon skaffat sig en kvalificerad sekreterareutbildning vid den kommunala yrkesskolan kunde hon er-hålla en för kvinnor relativt vävavlönad anställning och kom upp i samma inkomst som mannen, dvs. 25.000 kr.
3. Sammanräknad inkomst $25.000 + 25.000 = 50.000$ kr.
4. Primärkommunens utdebitering är 13 kr/skatteskrona (= 13 proc.).
5. Kommunen tillämpar den av kommunförbundet rekommenderade taxan för föräldraavgifter. Här har räknats med två alternativ: a) familjen har endast 1 barn vilket är under 7 år. Föräldraavgiften blir då 17 kr/dag barnet vistas i daghemmet. b) familjen har 2 barn under 7 år vilka båda vistas i daghemmet. Föräldraavgiften blir då 10 kr/barn och dag barnen vistas i daghemmet.
6. 230 effektiva arbetsdagar per år då barnet/barnen är i daghemmet. Semester, helger, lördagar och söndagar har frånräknats.

7. Barnstugan har antagits ha 30 platser med 1 förståndarinna i lg 15, 4 förskollärare i lg 14, 1 kokerska i lg 9 samt 1 timanställd städerska.
8. Anställdas löner enligt ortsgrupp 3; skatten på de anställdas löner har räknats såsom för ensamstående.

Kommunens nettokostnad *per plats* blev då:

	<i>alt. a</i>	<i>alt. b</i>
Total driftskostnad för kommunen	7.000: —	7.000: —
Avgår: statsbidrag	—1.600: —	—1.600: —
föräldraavgift	—3.910: —	—2.300: —
merskatt från familjen gen. hustruns inkomst	—2.755: —	—2.755: —
skatt på de anställda	— 450: —	— 450: —
Återstående kommunalt netto	+1.715: —	+ 105: —

Merskatten till primärkommunen enligt exempel 2

Om endast mannen hade inkomst blev skatten:

Årsinkomst	25.000: —
avdrag för resor	— 400: —
„ „ sjukförsäkr.-avgift	— 466: —
„ „ privata försäkringar	— 234: —
Att taxera till kommunal inkomstskatt i hemkommunen	23.900: —
Avgår: ortsavdrag	—4.500: —
Beskattningsbar inkomst i hemkommunen	19.400: —
Kommunalskatt = 13 % x 19.400: — = 2.522: —	

När hustrun skaffat sig en inkomst på 25.000 blir skatten:

	<i>mannen</i>	<i>hustrun</i>
Årsinkomst	25.000: —	25.000: —
avdrag för resor	— 400: —	— 400: —
„ „ sjukförsäkr.-avg.	— 326: —	— 326: —
avdrag för priv. försäkr.	— 234: —	— 174: —
förvärvsavgift		—3.000: —
Att taxera till kom. inkomstskatt i hemkommunen	24.000: —	21.100: —
Avgår: ortsavdrag	—2.250: —	—2.250: —
Beskattningsbar inkomst i hemkommunen	21.750: —	18.850: —
Komm.-skatt för mannen: 13 % x 21.750 = 2.827: —.		
Kommunalskatt för mannen: 13 % x 21.750: — = 2.827: —.		
Kommunalskatt för hustrun: 13 % x 18.850: — = 2.450: —.		

Familjens sammanlagda skatt till hemkommunen 5.277: —.

Merskatt genom hustruns förvärvsarbete = 5.277 — 2.522 = 2.755 kr per år.

Multiplikatoreffekt

I de ovan medräknade exemplen har endast räknats med de *direkta* effekterna på kommunens ekonomi av daghemsbyggandet. Härtill kommer emellertid en betydande multiplikatoreffekt. Genom att hustrun kunde ta förvärvsarbete i exempel 1 ökar familjens disponibla inkomst (efter skatter och daghemsavgift) med inmot 5.000 kr. Större delen av denna inkomstökning torde gå till ökad konsumtion vilket leder till större inkomster i detaljhandeln, för varuproducenter och till fler handelsanställda. I sin tur medför detta ökade skatteinkomster för kommunen. En beräkning av de kommunala intäkterna p. g. a. denna multiplikatoreffekt skulle kunna ske efter samma mönster som i undersökningar om turismens betydelse för den kommunala ekonomin, där man bygger på fixerade antaganden om konsumtionen från varje turist. Turistinkomsterna omräknas sedan i effekter på företagets omsättning och vinster och den skatteökning på företagen till hemkommunen som blir följden härav. Det faktum att en kvinna slipper avbryta sitt förvärvsarbete under några år leder sannolikt även till att hon får högre inkomst på sikt, vilket medför större skatteinkomster på sikt för hemkommunen. Borde räkna ränta på daghemsinvestering av detta!

Tyvärr är de positiva effekterna på barnen svåra att kvantifiera i kronor för hemkommunen!

Minskade utgifter (Citat huvudsakl. efter Bo Jons-son, LO) Skall nyinflyttad arbetskraft fylla behovet av arbetskraft på en ort följer härav kommunala investeringar i vägar, gator, bostäder, vatten och avlopp, skolor m. m. som uppgår till lika stora belopp som arbetsplatsinvesteringen. Kan arbetsplatsbehovet fyllas åtminstone till en del genom att man ökar förvärvsintensiteten i kommunen för t. ex. kvinnor som har bostad (och där heller inga nya anläggningar behöver byggas annat än daghem) kan daghemsinvesteringen mer än väl uppvägas av minskade investeringar i andra sektorer.

Slutsatsen av ovannämnda beräkningar och resonemang synes bli att det är få kommunala investeringar som torde ha så hög räntabilitet som investeringar i barnstugor. Härtill kommer det faktum att kommunen får huvuddelen av investeringskostnaden täckt genom statsbidrag.

Maj-Britt Sandlund

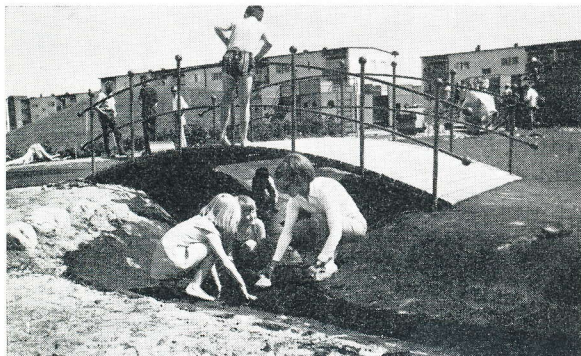
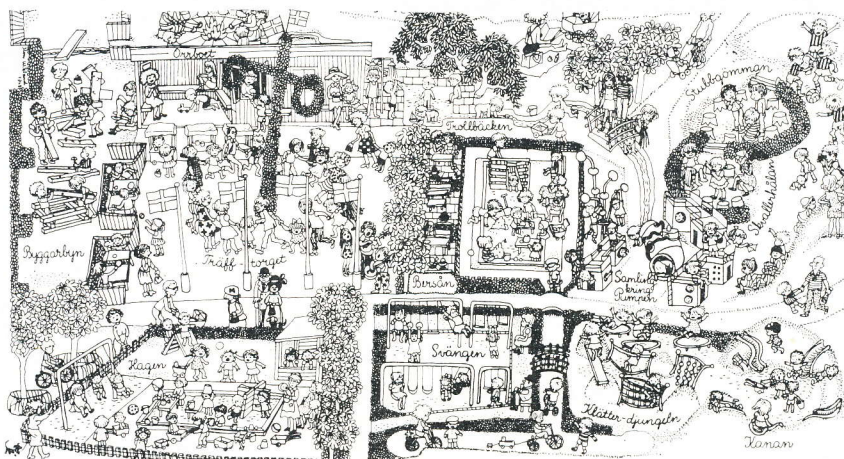
ORRLEKEN I KARLSTAD

Karlstads och tidningen Expressens "mönsterlekplats" på Orrholmen invigdes i juni 1968

På det platta området har man med hjälp av schaktmassor skapat ett kuperat landskap kring ett centralt torg med lekhuset "Orrboet" för innelek och sam-

ling av barn och vuxna. Lekhusets ena halva gavelvägg går att skjuta åt sidan. Vid den andra gaveln finns en uppvärmd sandlåda under tak.

I lekparken finns kullar med rutschbanor, gropar, cykelbanor, broar, asfalterad vattenränna, sandbassänger, klätterhus som också är lekstugor, sittvrår, repstegar, linor, studsmattor, gungor och en bygglekplats med gammalt spillvirke, lådor, stubbar och verktyg av alla slag.

SANDLÅDAN

på Göteborgs Stadsteater

I tisdags var jag där — den roligaste teaterkväll jag varit med om på många år. En helt ny teknik. Helt enkelt, naturligt rör man sig i olika tider. Barnen är barn först och blir ett tu tre vuxna gentemot mamma och pappa för att sedan bli barn igen. Allt tar man upp till debatt och får **mycket** sagt på ett fint och naturligt vis. Fastän det var tisdag, teaterns ledsammaste kväll, var salongen proppfull. En Fogelstadförbundare och jag satt bredvid varann. Vi var nog de enda över 30 år! Publiken var intensivt med. De reagerade med skratt, med applåder — men allt kort så att det ej störde. Det gick över rampen åt båda håll. Skådespelarna spelade som änglar, för de kände kontakten och stod liksom på tå.

Stina Skantze

Måste man lyda fast det dom vill är fel?

"Våra små investeringar. Våra spjutspetsar mot framtiden. Våra barnbarns föräldrar. Dom små infantilisterna på marsch mot morgondagen. Dom små undanröjarna av andras misstag. Vår växande arbetskraft. Våra små samhällsbyggare. Vår ålders tröst. Våra testamentens adressater. Våra blivande världsmedborgare. Våra små nydanare. Dom små tyrannerna. Sagoslukarna. Serieläsarna. Egoisterna. Orosandarna. Ömbetskrävorna. Sömnförstörarna. Statussymbolerna. Anlagsbärarna. Övertagarna av våra enorma förhoppningar. Arvtagarna till vår ärorika historia."

Barnen

Om dom handlar *Kent Anderssons* nya pjäs **Sandlådan** som just nu spelas på Göteborgs Stadsteater.

Om dom och om oss alla som sitter i den stora samhällssandlådan och styrs av auktoriteter, av förbud och lagar som vi inte vet vem som skapat och som ingen kan förklara för oss. Regler som styr till och med auktoriteterna som inte ens de förstår sig på. "Man *kan* helt enkelt inte ta hänsyn till alla kategorier. Några *måste* helt enkelt bli lämnade utanför att vi ska kunna fortsätta att styra detta samhälle på dom jämlikhetsprinciper som i alla fall finns."

Sandlådan fortsätter teaterformen från Bengt Bratts och Kent Anderssons **Flotten** och **Hemmet**: en trestegsraket där pjäserna bara blir bättre och bättre. En enkel form med naken scen och inga scenväxlingar, ett skådespelarkollektiv där alla är lika viktiga, en bittert bitsk och ofrånkomlig dialog med insprängda visor, en skildring av en bit av samhället som ifrågasätter hela samhällets värderingar.

Men samma kritik som kan riktas mot de tidigare pjäserna gäller också **Sandlådan**: är den etablerade teatern (Stadsteatern, Dramaten) det rätta rummet för den här sortens pjäser? Tvingar den inte till kompromisser i förhållande till publiken (men det är ju också en fördel att nå en slags publik som inte nås av annan politisk teater, typ Dr Gormanders julspel)? Varför ges inga klara politiska alternativ till den samhällsform som kritiseras — beror det på kompromisser med teaterrummet/publiken?

Scenbilder från föreställningen på Göteborgs stadsteater. Foto: Werner Goldbach, Göteborg.

Sandlådan handlar om en grupp barn som leker i en sandlåda bevakade av föräldrarna/auktoriteterna. En grupp individer som nu formas till sin vuxenroll: Den Framgångsrike Anpassade, Den Kuvade Hemmafrun, Den oanpassade Revolutionären, Den Rättrogne Tjänstemannen, Den Överkänsliga Drömmaren. Men liksom **Hemmet** är **Sandlådan** på en gång en allmän samhällskritik och en kritik av det konkreta ämnet.

Just den föräldraauktoritet som pjäsen angriper försvaras överallt i samhället! den finns till och med inskriven i alla de borgerliga partiernas program. Barnen är föräldrarnas egendom, inte samhällsmedborgare. Systemet skyddar sig själv genom att se till att barnen växer upp till egoistiska, auktoritetsbundna anpassningar och inte till socialt tränade, självständiga individer. Det borde vara samhällets självklara plikt att skydda barnen från att vara totalt utlämnade åt föräldrarna. Man blir ännu mer övertygad om det när man ser **Sandlådan**.

Men inte bara föräldraauktoriteten utan också alla andra auktoriteter som kommer därefter, hela auktoritetssamhället ifrågasätts. Hela den bara delvis synliga press vi utsätts för för att bli välanpassade, tysta och produktiva medborgare. Visst kan vi som barnen i **Sandlådan** få syssla med våra små aggressioner, leka och drömma. Bara vi inte på allvar ifrågasätter systemet, verkligen kräver vår rätt, vill vara med och bestämma och besluta: "Experterna vet mer än vi."

Och de som inte anpassar sig? I slutet kommer en av dem in i **Sandlådan**, ett halvgammalt "fyllö" eller en av gubbarna från *Alternativt Samhälle*). Han som fått betala priset för att inte lyda reglerna, som gått gången finkan—torken—kåken, som "helt enkelt måste lämnas utanför". Och han tror inte längre på några auktoriteter: "Lyd dom inte. Tro inte på dom. Lita inte ett ögonblick på det dom tutar i er. Det sitter överallt höga herrar med vita huvuden

runt stora bord och bestämmer över era liv. Lita inte på vad dom vita huvuden talar om då dom talar demokrati. Men vad menar dom med demokrati? Dom talar om jämlikhet. Men vad menar dom med jämlikhet? Dom menar inte mej. Dom menar inte er. Men spräng ekddörrarna. Dra ut dom jävlarna i håret och ställ dom på torgen och tvinga dom att säga sanningen! Tvinga dom att använda dom rätta orden! Att inte säga uppfostran när dom menar misshandel. Förfalska inte det språk ni talar. Ljug inte om verkligheten för att få frid i era samveten. Använd dom rätta orden. Inte för ordens skull men för era barns, att dom en dag må se världens ansikte naket. Använd dom rätta orden! Säg inte tolerans när ni menar hyckleri, säg inte brist på förståelse när ni menar hat, säg inte våra svarta bröder när ni menar niggerdjävlar, säg inte jämlikhet när ni menar privilegier, säg inte utveckling, säg förstörelse, säg inte lönsamhet, säg utnyttjande. SÅJ DET, SÅJ DET, SÅJ DET!"

Louise Rydén

En lite lagom smidighet
en tolererad gnidighet
en välmasserad böjlighet
en lite känslig hudlöshet
en lagom charmig gudlöshet
en melankolisk löjlighet
en modulerad tråkighet
en modererad bråkighet
en pantomimisk bitterhet
en konversabel inskränkhhet
en ekonomisk snabbtänkhhet
och så
på toppen
en taktfull
föraktfull
förståelse för Konst och Vitterhet!

(Ur *Sången om anpassningen* i pjäsen **Sandlådan**)

Bo i kollektiv

Vid sidan av de senaste årens diskussion om bostadsservice har förts ett annat lågmäldare samtal om hur man skulle kunna hjälpa varandra i stället för att vänta på samhällets benägna åtgärder uppifrån. I väntan på att kommunerna skall bygga servicehus i större utsträckning än som enstaka experiment, måste vi ta saken i egna händer. Vi behöver service nu, och vår enda möjlighet är att själva bilda bostadskollektiv.

Men vi vill inte att kollektiven skall bli enbart privata lösningar. Vi vill se dem som ett försök med nya boendeformer. Vi tror att de kan ge kunskaper och uppslag för en radikalare lösning av servicefrågan. De kan i bästa fall bli modeller för ett framtida bostadsbyggande där samhället tar över idén och ansvaret.

Genom bostadskollektivet vidgas frågan om service till att gälla vår totala praktiska, sociala och psykologiska boendemiljö. Vi tror att det inte bara är opraktiskt med dagens vanliga småhushåll. Det är helt enkelt omänskligt.

Vi tycker att ingen skall behöva leva helt ensam för att han inte har familj. Det finns en mängd boendefunktioner som lika gärna kan läggas utanför den lilla familjen. Vad har egentligen mathållning med familjebildning att göra? Måste man älska varandra för att se på TV tillsammans?

I bostadskollektivet får de som önskar en vidgad kommunikation en mängd kontaktpunkter i de gemensamma verksamheterna. Avskildheten i det egna rummet är valfri och betyder aldrig negativ isolering. Vi tror att kollektivet ger en ökad trygghet åt många. Alla får någon att komma hem till, någon

som lyssnar när man inte vet vad man skall ta sig till. Ingen skall kunna lämnas ensam med ett övermäktigt problem.

Vi tycker också att den lilla tre—fyra-personers-familjen behöver ut ur sin instängdhet, bort från vanerelationerna mellan man och hustru, föräldrar och barn. Individerna i en liten familj är för hänvisade till varandra. Det skapar onödiga förväntningar och ofrihet. Familjemedlemmarna måste representera allt för varandra. Mannen måste tillgoda hustruns alla kontaktbehov. Föräldrarna måste fungera som auktoriteter för sina barn i alla avseenden.

I den lilla familjen som värnar om sin lycka ställs dessutom oerhörda krav på känslor, en kärlekshysteri beroende på att familjen har för få praktiska funktioner för att upplevas som en nödvändig enhet. I kollektivet kan den överdrivna familjekänslan försvinna genom samhörigheten i en större grupp. Vi tror att kärlek kan utvecklas bättre och friare om inte hela ens livsföring beror på den.

Relationen mellan familjen och livet utanför är i allmänhet alltför oförmedlad. Genom en aldrig så stor trygghet i den egna familjen lär sig barnen ändå inte att klara av komplicerade samarbets- och samlevnadsproblem i skolan, bland kamraterna. I bostadskollektivet möter man fler situationer och lär sig handskas med dem i en trygg miljö. Vi tror att kollektivet bättre kan överbrygga det svårfattliga avståndet mellan den ensamma individen och det komplicerade samhället.

I bostadskollektivet tränar man samarbete och lär sig att sätta det allmänna bästa först. Man stimule-

III: Sven-Gunnar Lidmar

ras av varandra till nya aktiviteter och fastnar inte lika lätt i en definitiv bild av sig själv och sina möjligheter. Studenten upptäcker hur roligt det är att hoppa rep i barnkammaren. Barnen får fler förebilder för sina rollerkar. Mormor stencilerar gärna flygblad. Om de gamla rollerna och gruppstillhörigheterna bryts har nya idéer lättare att uppstå och spridas.

Dessa fördelar uppfattas säkert mycket olika av olika individer. Det är kanske svårt att ta dem till utgångspunkt vid formuleringen av ett program för bostadskollektivet. Vi vill se dem som ganska automatiska biprodukter vid lösningen av det praktiska serviceproblemet.

Genom att sluta sig samman skaffar sig alltså de små hushållen större resurser för att själva klara av det som de annars måste begära från samhället. Flera familjer kan ha råd med kvalificerad barntillsyn. De kan själva ordna barnens möjligheter till gruppsamarvaro om de inte får plats på daghem. Man kan samordna bort- och hemsändningar av tvätt, budpassning. Man kan ha råd med elektronugn för snabbuppvärmning av färdiglagad mat.

Allt detta är åtgärder som ökar vår frihet och vår disponibla tid. Ingen hindras av hemarbete från att arbeta inom det yrke han eller hon har utbildat sig till.

Genom att sluta sig samman kan man dessutom få resurser till utrymmen som normalt inte brukar rymmas i bostäder. Man samsas om en tvättstuga och får kanske råd till ett mörkrum. Man lagar mat i ett enda stort kök och får utrymme över till lek och motion. Istället för att varje familj prenumererar på samma tidningar kan de tillsammans få en mängd olika. I bostadskollektivet kan man alltså för samma kostnad få en högre standard i många avseenden.

Vi tycker att det finns tillräckliga skäl att på allvar pröva bostadskollektivet. Men vi vill inte genom att ta saken i egna händer minska trycket på samhället. Endast samhället kan ta ansvaret för att alla nås av den service de behöver. Ensamma mödrar, gamla och handikappade har varken kontakter, pengar eller rörlighet nog för att skapa sina egna lösningar.

Helt utan samhällets hjälp kan vi förövrigt inte genomföra våra planer. Vi har små möjligheter att själva hitta ett hus som går att göra om till kollektivbostad. Det är de kommunala myndigheterna som kan anvisa oss lämpliga tomter om vi vill bygga själva och ge oss byggnadslov. Vi hoppas att de tar på sig sin del av det som kan bli ett gemensamt experiment.

Karin Lidmar

Att ha barn eller inte

F. d. statsrådet *Ulla Lindström* har skrivit en bok **Att ha barn eller inte**.

Ulla Lindström har på ett lättläst och lättfattligt sätt lyckats ge en information, som spänner över det område bokens titel anger på ett omfattande sätt.

Kapitlen är uppdelade i små stycken med underrubriker, som var och ett mera detaljerat behandlar respektive kapitelns huvudfråga.

I boken kan man få svar på praktiskt taget allt man vill veta om antalet födda barn per sekund, skyddsmedel, familjetyper, arbetsfördelning inom äktenskapet, blandäktenskap och barn med utlännings etc.

Ett synnerligen nyttigt och även nödvändigt kapitel är det som behandlar de sociala förmåner som finns att tillgå, men som tyvärr alltför många inte känner till eller många gånger är för blyga för att ta reda på.

I det ovannämnda kapitlet får man veta bland annat hur man kan erhålla moderskapspenning, bidragsförskott, barnpension, fri ferievistelse etc. Allt uppställt klart och tydligt i katalogform.

Att ha barn eller inte är objektivt skriven, ger argument för och emot föräldraskap, talar om vinst eller förlust i olika valsituationer. Läsaren påverkas inte i någondera riktningen, men får en saklig upplysning, som blir en bra grund för de beslut, som vederbörande själv sedan måste fatta och till vilka beslut även emotionella faktorer spelar in.

Ulla Lindströms **Att ha barn eller inte** är en bok som alla har nytta av att läsa. En utmärkt bok för studier i ensamhet, på tu man hand och inte minst i gruppverksamhet.

Hjördis Levin

Att ha barn eller inte. Av *Ulla Lindström*. Bokförlaget Aldus/Bonniers, Stockholm 1968. 152 sid. Pris 8:50.

TRYGGHET FÖR OGIFT MOR

Nedanstående artikel ur *Morgonbris* nr 10, 1968 återges här med författarens tillstånd

"Ogifta kvinnor med yrken skaffar sig barn medvetet" stod att läsa i ett av våra dagliga blad i somras. Bättre utbildning och därmed bättre ekonomi skulle göra allt fler kvinnor beredda att på egen hand ta hand om ett eventuellt barn. Dessutom är det ju ingen social katastrof längre att bli ogift mor. Hellre än att gå in i ett på förhand misslyckat äktenskap så väljer kvinnor att bli ensam förälder. Antalet barn födda utom äktenskap har ökat under senare år enligt uppgifter från statistiska centralbyrån. År 1960 föddes nämligen 11.500 barn utom äktenskap medan antalet barn det senaste året ökat till 18.000. Det innebär att vi har ungefär lika många barn födda utom äktenskap som under de två första årtiondena på det här seklet, då för övrigt 1920 tycks inneha rekordet med 21.800 utomäktenskapliga födselar. Sedan har alltså siffrorna sjunkit för att åter ha börjat stiga igen.

Situationen för den ogifta modern och alla andra ensamma föräldrar är radikalt förändrad i jämförelse med något eller några årtionden tillbaka. Samhället har vidtagit en rad åtgärder för att ge de ensamma föräldrarnas barn samma trygghet och ekonomiska standard som de barn som lever med två föräldrar. Och om en kort tid kommer ytterligare en viktig reform, som justitieministern meddelade på kvinnoförbundets kongress 1968, nämligen att barn födda utom äktenskapet skall få lika arvsrätt med barn födda inom äktenskap.

Studerar man enföräldersfamiljens situation exempelvis genom en titt i inkomststatistiken upptäcker man mycket snart att de får leva på en betydligt lägre ekonomisk standard i normalfallet än en tvåföräldersfamilj. Detta slog också familjepolitiska kommittén fast i sitt senaste betänkande. Många andra tidigare utredningar har också visat att denna familjetyper oftast får brottas med ekonomiska bekymmer. En av förklaringarna till den låga ekonomiska standarden kan säkert hänvisas till att kvinnorna utgör en majoritet. Bara 10.000 av de drygt 100.000 ensamma föräldrarna är män. Och kvinnor återfinns som bekant ytterst sällan i de välbetalda jobben med försörjarlöner. Låginkomstutredningen har ju ingående belyst just detta problem.

Dessutom är skillnaderna i ekonomi betydande mellan enföräldersfamiljerna beroende på om det rör sig om en ogift, fränskild eller änka/änkling med barn. Detta slogs fast med skärpa för ett tiotal år sedan i socialstyrelsens landsomfattande kartläggning över de ensamstående mödrarnas sociala och ekonomiska förhållanden år 1955. Sedan har punktundersökningar gjorts av socialnämnder i några större städer.

Alldeles nyligen har Huddinge gjort en kartläggning bland de ensamstående föräldrarna i kommunen. Siffrorna gäller för hösten 1965, då Huddinge totalt hade 502 ensamstående föräldrar (endast 44 av dem var män) med tillsammans 735 barn under 17 år. Även i denna undersökning blir man snabbt klar över att stora skillnader finns mellan de olika ensamma föräldrarnas situation. Generellt kan man säga att änkan/änklingen har det bäst, den ogifta allra sämst och någonstans i mitten ligger de fränskilda.

Ett avsnitt i utredningen berättar om de ensamstående föräldrarnas bostadsförhållanden. Där framgår att hälften av både männen och änorna bor i villa och övriga bland dessa båda disponerar i stort sett egen lägenhet. Bland de ogifta mödrarna är bostadsfrågan en helt annan. Bara 60 procent av dem bor i egen lägenhet och 32 procent är inneboende, oftast hos föräldrar. Bland de fränskilda har över 80 procent egen lägenhet och endast 6 procent av dem är inneboende. Ser man vidare till bostadens storlek visar utredningen att ungefär $\frac{1}{3}$ av de ogifta föräldrarna disponerar över endast ett rum medan de övriga i regel har större bostadsyta. Beträffande bostadens standard är denna för de familjer som har egen lägenhet i regel god. 85 procent av samtliga har eget kök, de ogifta kvinnorna har emellertid lägst andel, 65 procent. De som saknar eget kök har antingen kokvrå, koksåp eller delar kök med annan. Det senare är förhållandet för $\frac{1}{4}$ av de ogifta. Centralvärme, varmvatten och badrum finns i stort sett hos samtliga, under det att tvättmaskin finns att tillgå för 48 procent i bostaden, 39 procent i fastigheten och saknas för 13 procent. Även här har de ogifta sämst, 21 procent saknar tvättmaskin.

De ensamstående föräldrarna har en hög förvärvsintensitet, 84 procent av dem arbetar — 11 procent på deltid. Utredningen visar att arten av förvärvsarbete i regel är att hänföra till mindre kvalificerade arbeten. En fjärdedel av de intervjuade önskade annat arbete. Man efterlyste också utbildning, fortbildning eller omskolning. Som skäl att man ej skaffat den utbildning man önskat angavs brist på tid och dålig ekonomi.

Nästan hälften av de intervjuade kvinnorna ansåg att deras arbetsbörda både hemma och borta var alldeles för stor. Männen däremot ansåg sig klara sina uppgifter — vilket kan hänga samman med att männens ekonomiska situation är betydligt bättre än kvinnornas. Det framkom vidare att många av de tillfrågade föräldrarna inte hade någon fritid (ca 38 procent), lika många hade endast 2—3 timmar per dag. Endast 10 procent hade mer än 3 tim-

mars fritid. Även frågan om semester studerades av utredningen. En mycket intressant siffra är här att 42 procent av de ogifta hade varit hemma under semestern, vilket var ovanligt bland de övriga.

Att många ensamstående föräldrar önskar fortbildning eller omskolning och därmed bättre ekonomi förstår man när man läser avsnittet om enföräldrarnas inkomster. Stora skillnader föreligger mellan kvinnor och män, men också mellan de olika civilstånd. Det förra hänger givetvis samman med att män generellt har högre inkomster än kvinnor. Beträffande änkorna finner man att de förbättrade pensionerna påtagligt förbättrat deras ekonomi. För de ogifta och fränskilda ligger inkomsterna mycket lågt. En fjärdedel eller 25 procent av de ogifta har en beskattningsbar inkomst på högst 2.400 kr och hälften av dem har högst 5.650 kr. Att det många gånger måste vara svårt att klara uppehållet med dessa inkomster visar socialhjälpstatistiken. De ensamstående föräldrarna utgör en stor grupp bland de hjälpsökande på kommunens socialbyrå. Under 1964 hade också 17 procent av denna grupp fått socialhjälp under det att motsvarande siffra från samtliga hushåll var 6 procent.

I det avsnitt som behandlar barntillsynen framkommer att en liten del av enföräldersfamiljerna i Huddinge använder daghem och lekskola. Endast 12 procent placerar småbarnen i daghem medan 30 procent placerar sina små barn i familjedaghem. Placering hos släkting är också vanlig, 27 procent. Knappt en fjärdedel passar sina barn själva. Skälen till att enföräldersfamiljerna lämnar sina barn i stor utsträckning till familjedaghem är självfallet många, bl. a. bristen på daghemsplatser. Men utredningen visar också att de flesta lämnar barnen för tillsyn nära bostaden, i regel bara med 5 minuters gångväg. Det är kanske för många avgörande vid val av tillsynsform. Dessutom arbetar många i serviceyrken, som har svårt att anpassa tider till institutionerna.

Utredningen studerade även vilka önskemål föräldrarna hade för sina barns utbildning. Härvid framkom att ytterst få barn till de ensamstående föräldrarna fortsatte sin skolgång efter grundskolan. Det är tydligt svårt att ekonomiskt klara högre skolor och utbildning för många enföräldersfamiljer. Deras ekonomiska förhållanden har ju för övrigt visat hur svårt många har att få debet och kredit att gå ihop. Den studiehjälp och de lån som numera finns att tillgå är otillräckliga. Ekonomin är i dessa familjer så pressad att man helt enkelt väljer den kortaste vägen till förvärvsarbete.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att de

problem som ensamstående föräldrar brottas med främst gäller ekonomi, ensamhet och ansvaret för barnen, barntillsynen och bostadsfrågan. De ekonomiska problemen gäller oftast kvinnorna. De efterlyste också olika former av ökade ekonomiska bidrag: höjda barnbidrag, förlängda och utökade barnbidrag när barnen vill studera, bättre bostadsstöd, extra hjälp vid barnens sjukdom, då ju många föräldrar tvingas stanna hemma och förlora inkomst.

Barntillsynen och därmed sammanhängande bundenhet och isolering är vidare ett av de starkast kända problemen. Många kan aldrig gå ut på kvällarna och fritiden tillbringas oftast hemma. Det är möjligt att förhållandena för gifta makar med barn inte är så olika, men känslan av ensamhet och bundenhet måste ändå bli större för en ensamstående förälder.

Denna utredning har väl liksom de tidigare anvisat hur nödvändigt det är att man ute i kommunerna allvarligt tar och diskuterar olika åtgärder för att stödja och hjälpa enföräldersfamiljerna.

Anita Gradin

Inte bara ord

Det får inte bara vara vilja och ord
Handlingen måste följa tätt tätt efter
och helt täcka viljan och orden

Det får inte bara vara önskan och hopp
Det måste förverkligas och uppfyllas
till dess intet fattas och intet återstår

Låt ingenting hindra mig från att ge
med öppna händer och öppet hjärta!
Befria mig från det giriga
i att fordra och taga!

Gör mig aktiv i givandet
gör mig passiv i mottagandet

Förskona mig från intet
försona mig med allt!

Merope

VÅRA KOSTVANOR

Vi i de nordiska länderna hör till den minoritet av jordens människor som har möjlighet att äta sig mätta. Utgående från detta privilegium frågar vi: hur bör vi äta?

Socialstyrelsen i Sverige har tillsammans med medicinalstyrelsen i Finland och helsedirektoratet i Norge (med inofficiellt instämmande av sundhetsstyrelsen i Danmark) utfärdat rekommendationer om folkkosten. De praktiska konsekvenserna av dessa rekommendationer är

- Kaloritillförseln bör anpassas så att man förebygger över- och undervikt.
- Fettkonsumtionen bör minskas från nuvarande 40 procent av kalorierna till cirka 30 procent.
- Man bör minska användningen av mättat fett till förmån för fleromättat fett.
- Man bör äta mindre socker och sockerhaltiga födoämnen.
- Man bör äta mer grönsaker, frukt, potatis, skummjolk, fisk, magert kött och spannmålsprodukter.

Det vanliga är att vi äter för mycket. Denna ovana sammanhänger inte minst med det minskade kroppsarbetet. Vi låter maskinerna arbeta åt oss men vi behåller våra kostvanor från en gångens tid. Om vi inte rent av äter mer än förut av sådana kaloririka födoämnen som vi förr inte hade råd med.

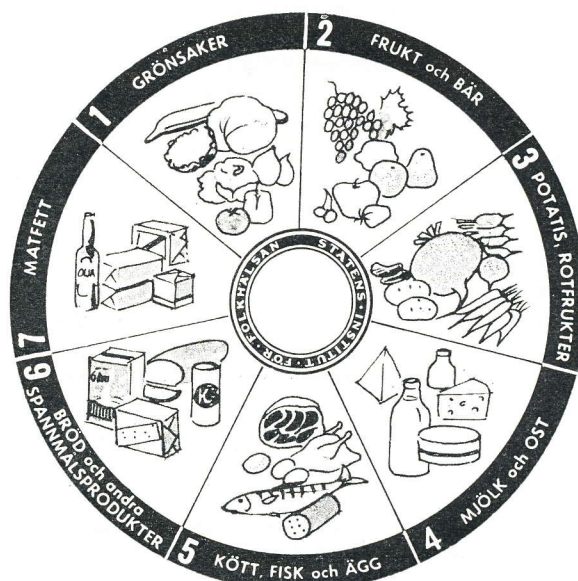
Vi bör äta så att vi håller en kroppsvikt som är normal för vår längd och ålder. Vi kan lämpligen väga lika många kilo som 90 procent av det antal centimeter varmed kroppslängden överstiger en meter. Så exakt behöver det inte vara. Tio—femton procent mer eller mindre är fortfarande normalvikt. Benstomme, muskelutveckling och ålder spelar nämligen in. Men när man överstiger sin idealvikt med 25 procent då börjar man bli fet. Det hjälper inte att kalla det för "stor" som kvinnor på sista tiden tröstat sig med. En kvinna som är 170 cm lång bör inte väga över 80 kg.

Den som intresserar sig för frågan om våra kostvanor kan lämpligen skaffa sig en liten bok innehållande födoämnestabeller av professor Abramson¹⁾. Han har på sid. 4 en uppgift om kaloriebehovet²⁾. Vi ser där t.ex. att en kvinna i 50—60-årsåldern och omkring 160—165 cm lång behöver ungefär 1.600 Kal. per dag. Om hon är över 70 år och rör sig ganska litet behöver hon knappt så mycket.

Vill vi nu följa socialstyrelsens goda råd skall inte mer än högst 500 kalorier av 1.600 erhållas från fett. Låt oss säga att man konsumerar 200 g mjölk, 25 g smör (inberäknat margarin och olja), 25 g ost, 100 g magert kött och ett ägg om dagen. Det blir 470 Kal. från fett — således inte för mycket. När man en dag byter ut det magra köttet mot t. ex. fläskkotlett så får det ske på bekostnad av en del av smöret. Men hur som helst det är inte så lätt att beskära kaloritillförseln och samtidigt procenten av fett.

Saken kompliceras ytterligare genom att vi bör använda en del av fettmängden i form av fetter som är rika på fleromättade fettsyror. Det har nämligen visat sig att arteriosklerotiska förändringar i kärlsystemet är betydligt mindre vanliga i länder där kosten innehåller mest fetter av denna typ. Den ovannämnda födoämnestabellen ger även siffror angående detta. Det visar sig att mjölkfettet liksom fläsk, nötkött, fårkött och ägg innehåller mest mättade fettsyror. De feta fiskarterna däremot innehåller fleromättade fettsyror i omkring 70 procent av sitt fett. Majsolja och sojabönlolja är också rika på dessa fettsyror. Nästan allra bäst är torsklever.

I detta sammanhang vill vi också beröra mjölkfrågan. Den har på sista tiden tillmätts alldeles för stor betydelse. Som ni lätt ser av tabellen är det i varje fall en ringa del av kalorier från fett som mjölken svarar för. Men visst är skummjolk bra om man

De sju födoämnesgrupperna. Se Vår föda 1963:7.

¹⁾ Födoämnestabeller. Av Ernst Abramson. Svenska Bokförlaget/Bonnier 1967. Pris kr 5:25.

²⁾ Kalori är ett mått på energi (calor=värme).

tycker om den. I varje fall är det bra om mängden mjölk minskas även för ungdom t. ex. i skollunchen. En sak för sig är att tormjölk till länder som inte är inställda på mjölk kan leda till magbesvär genom ovana vid mjölksocker.

Äggviteämnena i kosten är knappast ett problem hos oss numera. Vi bör ha ungefär 1 g per kg kroppsvikt och dag, litet mer under tillväxtåren. Vi har i annat sammanhang berört den allvarliga hälsosfara som proteinbristen kan vara för barn i fattiga länder.

Slutligen gäller det halten av mineralämnen (kalций, fosfor och järn) samt vitaminer i vår föda. På sista tiden har från forskarhåll betonats att risken för "blodbrist" ökat med den minskade kaloritillförseln. Särskilt kvinnor som förlorar järn genom menstruation och vid barnsbörd har ofta denna bristsjukdom — man anser 25 procent av kvinnorna. Det blir sannolikt lämpligt att berika kosten med järn.

Frukt och grönsaker inklusive rotsaker är som bekant värdefulla dels som fyllnadsmaterial för den som har benägenhet för fetma dels — och framför allt — för att under våra mörka vintrar förebygga vitaminbrist och därmed sjukdomar som gynnas av nedsatt motståndskraft. Men detta behöver knappast sägas numera — vi har blivit ett frukt- och grönsaksätande folk, tillförseln är riklig och priserna oftast helt överkomliga med vår köpkraft.

Andrea Andreen

Tidskrift för HALSA

Redaktörer: Arne Algård och
Eskil Svensson

Adress: Källängsvägen 10
181 21 Lidingö 1
Tel. 08/765 05 56

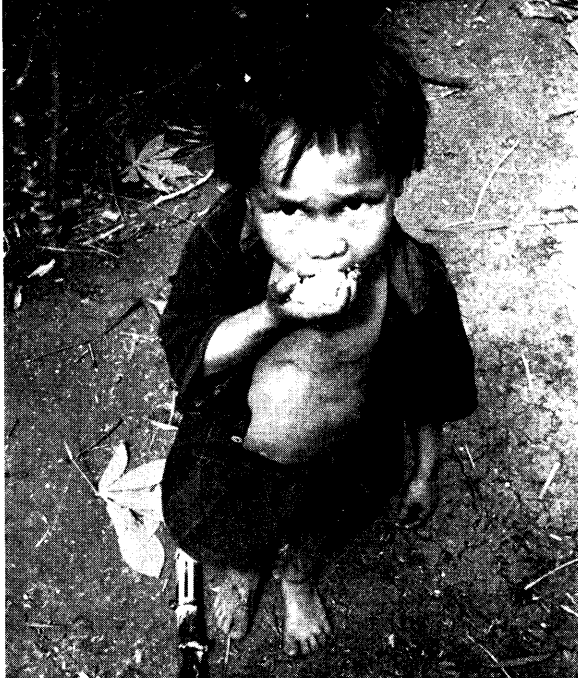
Postgiro: 15 70 33

Helårsprenumeration kr 32: —

Utkommer varje månad utom juli.

Lösnummerpris kr 2: 65

Motto: Samarbete med naturen

Jag gick där så sakta
och tänkte på henne
som dog av svält.

Hon den lilla,
med de stora ögonen
i det smala ansiktet.
Hon som aldrig fick veta
vad mättnad är.

Hon som nekades den självklara rätten
till föda ur sin moders bröst.

Någonstans på vår jord
dör hon varje dag av svält.
Varje gång vi äter något
dör hon på nytt sin hungerdöd.

Jag gick där så sakta
och tänkte och kände.
Då såg jag plötsligt korv och bröd
på marken.
Korv och bröd låg i snön på gatan!
Någon hade tappat det.
Någon som inte var fattig nog
att ta upp det igen.
Någon hade trampat på det.
Någon som inte var hungrig nog
att böja sig efter det.

På Stockholms gator
ligger korv och bröd som ingen behöver.
Runt om på vår jord
ligger barn och dör av svält.

Hjördis Levin

KERSTIN HESSELGREN

En vänstudie

När Kerstin Hesselgren fyllde sjuttio år, tackade hon för hyllningarna med bland annat dessa ord:

"Ni vill se i mig en symbol för den sociala utvecklingen, som har skett under min levnad. Det har varit underbart att få vara med om en sådan utveckling."

Citatet är hämtat ur den nyligen utkomna boken **Kerstin Hesselgren. En vänstudie**. Det kan stå som fin karakteristik över henne själv, hennes hängivna arbete för samhällsreformer till de missgynnade fromma. Men det passar också som en sammanfattning av boken. Den samhällsomvälvning, som Kerstin Hesselgren deltog i och som utgjorde den aktiva bakgrunden till hennes långa liv och märkliga gärning, tecknas av bokens författare med sakkunskap och personlig erfarenhet.

Skildringen bygger till stor del på dokument av olika slag, som Kerstin Hesselgren lämnade efter sig när hon vid nittio års ålder gick bort 1962. De som ur det rika materialet har sammanställt den levande bild, som möter oss i boken, är "några av hennes vänner, som samarbetade med henne", nämligen riksdagsledamoten *Ruth Hamrin-Thorell*, justitierådet *Ingrid Gärde-Widemar* och statsrådet *Alva Myrdal* i samarbete med en ung statsvetare, *Malin Bergman*.

Historien om den unga flickan från Hofors, som hade velat bli bruksläkare som sin far, talar först och främst om ett sällsynt gott och vidsynt förhållande. Kerstin fick visserligen nöja sig med uppgiften som mångsidig och nyskapande "hälsovårdsapostel" — hennes eget uttryck från den tid när framtidsplanerna börjar klarna. Men vi får följa en växande människa på vägen mot ett mål, hennes tankar om livets stora ansvar, dess allvar och glädje. En god och allestädes närvarande humor ger sitt skimmer även åt allvaret.

Kerstin Hesselgren blev den första kvinnan, i flera fall den första *människan*, på nya och viktiga poster i vårt socialt uppvaknande Sverige efter sekelskiftet. "Hon såg klart de praktiska möjligheterna att undan för undan förbättra samhällsförhållandena, främst för de sämst ställda", skriver *Ruth Hamrin-Thorell*. "Utan henne skulle många sociala reformer blivit försenade."

Ingrid Gärde-Widemar förstår vad det kostade: "Många gånger ledde hennes rakryggade personlighet och starka rättskänsla till närmast hjältemodiga ståndpunktstaganden i politiska frågor."

I september 1919 reste Kerstin Hesselgren till Washington, av den svenska regeringen utsedd till

sakkunnig i Internationella Arbetsorganisationens första konferens. Därmed inledde hon sin långa bana som svensk taleskvinna i internationellt arbete. Hon utgick från sin stora erfarenhet av tidens frågeställningar i svensk socialpolitik. Under praktiskt taget alla år fram till andra världskriget fortsätter hon med detta arbete — liksom hon återfinns som delegat eller sakkunnig i Nationernas Förbund i Genève. Så sent som 1946 utnämndes hon till ordförande i en kommitté som skulle undersöka kvinnors arbetsmöjligheter under efterkrigstiden.

Alva Myrdal gör här en intressant jämförelse med dagens internationella arbetsuppgifter. Hon framhåller, att om Kerstin Hesselgren hade levat och verkat nu, när kvinnliga delegater är betydligt mer befriade från att ständigt tänka i kvinnotermer, skulle hon ha utvecklats till en mer renodlad expert på vissa socialpolitiska fält. Sneglingen på kvinnosituationen var tidsbestämd; ett öde och ett ansvar som hon själv aldrig var helhjärtat nöjd med.

"Jag har alltid protesterat mot att man skiljer ut vissa frågor som de enda som kvinnorna bör intressera sig för och kallar dem 'kvinnofrågor' ", sade Kerstin Hesselgren exempelvis i ett föredrag i Stockholm på fyrtiotalet. *"Det finns mycket få frågor som inte berör både män och kvinnor."*

Alva Myrdal fäster också vår uppmärksamhet på en annan väsentlig förändring. Det internationella samarbetet är numera på ett helt annat sätt inriktat på *hela världens problem*, inte bara dess krig utan också dess svält, inte bara orättvisor mot arbetare utan djupgående klyftor mellan privilegierade och underprivilegierade runtom i världens alla hörn. Detta var något som Kerstin Hesselgren som personlighet skulle varit gripen av.

Men, tillägger *Alva Myrdal*, det är givetvis ohistoriskt att placera henne i något annat tidsskede än i det där hon verkade.

Det måste man ju instämma i. Samtidigt skall det sägas att boken om Kerstin Hesselgren är en mycket värdefull erinran om hennes person, hennes verk — och hennes eget tidsskede.

Carin Hermelin

Boken om **Kerstin Hesselgren. En vänstudie**. Av *Ruth Hamrin-Thorell*, *Ingrid Gärde-Widemar*, *Alva Myrdal* och *Malin Bergman*. Norstedts, Stockholm 1968. 188 sid. Ill. Pris kr 32:50.

Kerstin Hesselgren. Porträtt av Bo Beskow.

Konstnären skriver i ett brev att porträttet "målades hennes sista år (1960) efter det äldre porträttet (1936) och under upprepade besök vid Kerstin sjukbädd — stora upplevelser som alltid med Kerstin! ... besöken hos henne blev långa tysta stunder med plötsligt uppflammande klarhet. Hon kunde då se rakt på mig och säga de mest klarsynta, livsgenomskådande ting ... Hon var en underbar människa — hennes register var lika stort som hennes värme."

NINNAN SANTESSON —

en stor konstnär

Ninnan Santesson fick inte uppleva sin sista utställning. Några dagar innan den öppnades på Gummesons konstsalong i Stockholm i mitten av januari avled hon, 78 år gammal. Men utställningen som omfattar ett tjugotal skulpturer och ett antal teckningar från hennes tio sista år har blivit ett värdigt äreminne över en konstnär som på ett märkligt sätt höll sig ung, rörlig in i det sista. I hennes huvuden och djurporträtt tycks leran ivrigt, nästan häftigt pålagd i små klickar. Så också i bronsen där modellernas liv förmedlas med häftig, levande puls. Även hennes teckningar är märkvärdiga: djuren — främst då katten, lojt lurande på småfåglarna eller vilande i solskenet — är suveränt karakteriserade och människorna kläs av med streck invid streck tills det väsentliga skalas fram i blyerts eller kol.

En modell som fascinerade Ninnan Santesson var den mångåriga vännen *Naima Wifstrand*. Många konstnärer har fångats av henne men man inbillar

sig gärna att det fanns ett besläktat drag hos de båda konstnärerna som gör att Ninnan Santesson kunde fånga hennes personlighet: skådespelaren men också den orädda förkunnaren, propagandisten och den mycket gamla, kloka människan i kongeniala porträtt — i lera, brons, teckningar. De sista här rör från Naima Wifstrands sjukdomstid, en kolteckning där hon vilar på en schäslong, och en teckning av Naima Wifstrands huvud där allt är ande, stillhet. Kampen har nått sitt slut. Ninnan Santessons inträngande karakterisering kan ibland påminna om Siri Derkerts; samtidigt finns hos henne en kärvhet, en kantighet som är helt hennes egen.

Till slut känner man det som om Ninnan Santesson gav ett testamente med sin sista utställning: så här kan livet också vara — in i det sista kan man hålla sig levande, följa med sin tid, hitta nya uttryck. Vad hon ger oss är glädje, förtröstan, livsvilja.

Katja Waldén

Naima Wifstrand. Teckning av Ninnan Santesson.

NAIMA WIFSTRAND —

ett teaterns under

Naima Wifstrand, svensk teaters grand old lady, avled i höstas, 78 år gammal — aktiv, beundrad och älskad av sin publik in i det sista.

Hennes karriär som skådespelerska hör till de mest egenartade i vår teaterhistoria: den lilla kör- och baletteleven, som på kort tid utvecklades till den lysande operettstjärnan, den internationellt firade artisten, som efter en lång rad succémättade år plötsligt förlorade rösten och tvangs till absolut tystnad — för att efter många och svåra år av psykisk påfrestning, arbetslöshet och bortglömdhet debutera igen, nu som dramatisk artist! På nytt besegrade hon publik och kritik. Som en av vår dramatiska konsts främsta utövare har hon under den senare epoken av sitt liv givit oss en rad oförglömliga teater- och filmupplevelser.

Naima Wifstrand (f. 1890) växte upp under blygsamma förhållanden i Stockholm. Hennes mor, ensamstående, försörjde sig och sina tre barn med sömnad och tvätt. Barnen fick tidigt börja dra sitt strå till stacken — lilla Naima gick varje dag direkt från skolbänken till sin eftermiddagsplats i "tant Lenzans sybehörsaffär" på Fleminggatan. I sin självbiografi "Med och utan paljetter" har hon målande beskrivit hur hon drömde de skiraste teaterdrömmar — allt medan hon mätte upp lärft och skurduksväv.

Knappt fyllda femton år provade hon och fick anställning i kören och baletten i ett resande "lustspelsällskap". Inom ett år hade hon redan fått sin första stora chans, huvudrollen i operetten "Geishan". Debuten, som skedde i Helsingfors, gjorde stor lycka, och livet log för den femtonåriga lilla primadonnan.

Men Naima Wifstrand lät sig inte berusas av framgången. Utan utbildning inget bestående konstnärskap! Åter till hemstaden Stockholm. Engagerad i kören "samt för vissa smärre roller" hos den store teaterkungen Albert Ranft fick hon vara med och inviga den nybyggda Oscarsteatern. Man skrev år 1906 och den oscarianska eran stod i sitt flor. Här skaffade hon sig snart många vänner och välgörare. En av de mest betydelsefulla var operasångerskan Mathilda Jungstedt, som vid ett gästspel på Oscars-teatern fäste sig vid lilla Naimas vackra mörka stämma och antog henne som sin gratiselev. Genom denna berömda beskyddarinnas försorg anskaffades en mecenat: vägen var jämnad för en grundlig utbildning i London, hos en av samtidens stora sångpedagoger.

När Naima Wifstrand efter londonperioden och en rad stora operettframgångar på turnéer i svenska

landsortsstäder återvände till Stockholm och Oscarsteatern var det som en fullfjädrad artist. Året var 1914, första världskriget bröt ut. Publikens behov att fly undan den skrämmande verkligheten var stort. Här börjar den första riktigt glansfulla epoken i Naima Wifstrands karriär: de kräsnaste kritiker höjer henne till skyarna, succé följer på succé, hela Stockholm går i Naima Wifstrand-feber. Operetter av Franz Lehár, Kálmán, Leo Fall stod årsvis på repertoaren.

Här kan jag inte låta bli att återge en händelse från de åren, som måste ståta med särskild lyster i minnet hos den mest firade sångerska. Vid 200:e föreställningen av Naima Wifstrands kanske allra största succé, Czardasfurstinnan av Kálmán, var kompositören själv hitlockad att gästdirigera. "Det blev en festföreställning med så många poliser Stockholm kunde uppdriva för att hålla tillbaka folkmassorna utanför Oscars... man jublade", skriver hon själv i sin memoarbok. Och vid den efterföljande banketten, "där också kungligheten var representerad", överräckte Kálmán med en grandios gest till sin primadonna en prunkande bukett, i vars mitt den stora musikerns egen taktpinne tronade: ett påtagligt bevis på hans uppskattning.

Succé-omsusade men slitsamma år. Att ständigt stå i rampljuset, ständigt vara i centrum sliter på nerver, fysik och stämband. Under de få andningspauser då Oscarsteatern kunde avstå från henne, drog och slet man i henne från alla håll för att få ett gästspel av den berömda operettstjärnan — om försomrarna spelade hon en tid så gott som årligen på norska scener, i Oslo, Bergen och Trondheim, hon gästspelade i Helsingfors och två hela år i Köpenhamn. År 1925 hade hon gjort Glada änkan i Oslo 200 gånger...

Höstsåsongen 1925 — då Naima Wifstrand som vanligt drog fulla hus varje kväll på Oscars — kom de första oroande tecknen på stämbandsinflammation. Hennes ihärdiga försök att ändå klara föreställningarna med hjälp av halssprutor reulerade i en cysta på ena stämbandet. Operation blev oundviklig, engagemanget måste brytas, och Naima Wifstrand dömdes till absolut stumhet i två år.

Tystnadens år — så rubricerar Naima Wifstrand den period som nu följde. Därmed äsyftas inte bara sjukdomstidens första ålagda tystnad utan också alla de år som följde av arbetslöshet och bortglömdhet: "och jag fanns inte mer." Ingen arbetsgivare vågade satsa på henne. Efter år av psykisk ohälsa och stora försörjningssvårigheter — varunder hon gjorde vissa ströframträdanden med egna visor och

någon gång uppträdde även i revysammanhang — kom slutligen vändningen. Hon gjorde come back i gumman Peachums roll i Brechts succé Tolvskilningsoperan på Riksteaterns turné. Hennes vänskap med den store tyske författaren och teatermannen Bertolt Brecht inleddes.

Andra världskriget stod för dörren. Brecht och hans familj bodde som flyktingar i Svendborg i Danmark. Han insåg att inte ens där var hans ställning säker, han anade katastrofen. Naima Wifstrand åtog sig att försöka få över familjen Brecht till Sverige. Med många goda vänners hjälp lyckades det, och flyktingarna fick en fristad på Lidingö, där Naimas goda vän skulptrisen Ninnan Santesson generöst ställde sin villa till deras förfogande.

En krets av intellektuella, politiskt engagerade personer i Stockholm slöt upp kring Brecht och hans hustru, skådespelerskan Helene Weigel. Här, i andra världskrigets skugga, inspirerades Brecht till den på senare tid kanske mest spelade och omtyckta av sina pjäser, "Mutter Courage och hennes barn". Med den ville han bevisa, att ingen i världshistorien någonsin vunnit eller tjänat på ett krig. Huvudrollen skrevs direkt för Naima Wifstrand, en önskeppgift för denna övertygade fredskämpe. Det är en grym ironi att "ödet" aldrig lät henne gestalta rollen, som skapades just för henne.

Men isen bröts efter hand. Hon började göra den ena dramatiska fullträffen efter den andra, på Riksteater-turnéer, i radioteatern, på film — ett lysande exempel är hennes Mor Aase i Ibsens Peer Gynt. Hon ledde en teaterskola i Stockholm, var en tid biträdande regissör på Operan, för att plötsligt sticka emellan med ett par års engagemang för komiska roller på Södran, bl. a. som Nils Poppes partner i succén "Lorden från gränden". Mellan 50 och 60 års ålder hade hon så småningom gjort sitt andra genombrott som scenisk artist, helt olikt det första, och därvid visat en sällsynt bredd i sitt register. För den åldrande Naima Wifstrand började åter anbudet dugga tätt.

Hösten 1951 inleddes hennes epok vid Malmö Stadsteater, som kom att räcka mer än ett decennium och som under senare år följdes av engagemang vid Stockholms Stadsteater. Dessa år fylldes av "en myckenhet välsignat arbete", för att citera henne själv. Teaterlitteraturens stora författare fick i henne en i det närmaste idealisk uttolkare. Här ska bara ges ett litet urval ur hennes mästerliga galleri av fullödiga rolltolkningar: Madame Alexandra i Anouilh's "Colombe", Narren i Shakespeares "Trettondagsafton", Amman i Tjechovs "Onkel Vanja",

Naima Wifstrand.
Huvud i brons av
Ninnan Santesson.

Portvakterskan i Strindbergs "Ett drömspel", och hennes mest legendariska succé, Farmor i Hj. Bergmans "Farmor och Vår Herre", den gigantiska huvudroll med vilken hon snart 72-årig tog avsked av Malmö och som hon senare upprepade på Stockholms Stadsteater. En sällsynt prestation!

På Malmö-teatern samarbetade Naima Wifstrand med Ingmar Bergman, vilket också resulterade i ett flertal filmuppgifter. Redan före malmötiden hade hon blivit en tränad filmskådespelerska, men i Ingmar Bergmans regi frambesvors hennes — och kanske även hans! — mest fascinerade filmskapelser: den magnifika damen i "Sommarnattens leende", den uråldriga modern i "Smultronstället", trollgumman i "Ansiktet", och, häromåret, den mystiska damen i "Vargtimmen".

Teaterchefen Lars Levi Laestadius, som varit hennes arbetsgivare under denna senare epok i Malmö och Stockholm, uttalade sig i en intervju efter hennes bortgång i oktober (för tidn. Arbetet) om den sega uthållighet och okuvliga levnadslust som så länge han känt henne alltid varit betecknande för henne trots hennes påfallande fysiska bräcklighet. Under deras senaste samarbete i "Farmor och Vår Herre" på Stockholms Stadsteater repeterade hon ända till första genrepet sittande i rullstol, "men när publiken var där, stod hon upp och inte bara gick, nej hon sprang uppför en tre meter hög trappa. Det var ett teaterns under. En generositet utan gränser, ett givande till medspelare och publik, en blandning av ödmjukhet och självuppskattning som det känns mycket svårt för den svenska teatern att ha mist."

Adrienne Lombard

Fil. dr Barbro Johansson

Sveriges akademiska värld visade sin uppskattning av en remarkabel u-landsinsats genom att hedra Barbro Johansson med doktorstiteln. För första gången belönades det praktiska u-landsarbetet med denna hedersutnämning, som ägde rum i oktober 1968 vid Göteborgs universitet. Att man valt att lagerbegransa Barbro Johansson förefaller självklart vid granskning av följande fakta ur hennes arbetsfyllda liv.

Barbro Johansson är född i Malmö. Efter fil.kand.-examen och någon tid som folkskollärare reste hon 1946 till Tanganyika som lärare i Svenska kyrkans tjänst. Då landet under Julius Nyereres ledning uppnådde självständighet 1961, var Barbro Johansson självskriven medlem i den nya staten Tanzanias första parlament. Efter sju år som parlamentsmedlem valde hon att helt ägna sig åt arbetet som rektor för Tabora Girls Secondary School, landets enda högre läroverk för flickor.

Skolan som sådan är ett arv från kolonialtiden. Den grundades för över 40 år sedan, då engelsmännen var herrar i Tanganyika. Under perioden fram till Tanzanias självständighet hade emellertid denna skola endast lyckats föra fram fyra flickor till studentexamen. Numera är effekten annorlunda: 120 flickor per år. Tack vare SIDA-bistånd med 60.000 kr årligen under 5 år är skolan nu under utbyggnad och kommer snart att kunna ta emot 540 internatelever.

Utbildningen omfattar inte bara teoretiska kunskaper, de praktiska är i lika mån omhuldade. Flickorna får lära sig rationell jordbruksskötsel, de får arbeta på en mönstergill kycklingfarm, på en tobaksodling, och de undervisas framför allt i sund och hygienisk hushållning. En felnärd befolkning är ingen bra grund för ett land i utveckling, och kvinnornas ansvar på den punkten är oerhört betydelsefullt. Långt ifrån alla flickorna studerar vidare vid universitetet. De flesta återvänder till sin hemtrakt utrustade med gedigna kunskaper, inte minst i konsten att uppföda sunda människor, vilket är ytterst meningsfullt — inte bara i u-land!

I ett pressuttalande läste vi om Barbro Johansson: "Hon vill vara med och skapa en intellektuell elit som känner sitt ofrånkomliga samband med det egna landet, en elit, som inte fjärrar sig från de många medborgarna, det stora flertalet av landets befolkning som aldrig fick chansen till någon skolgång, utan arbetar för dem och med dem i ett kollektiv som bara har ett mål: att bygga upp en ny nation utan rac-, klass- eller stamgränser."

Banden mellan Tanzania och Sverige tycks växa

Barbro Johansson. Scandia Photo, Malmö.

sig allt starkare. Statsminister Erlanders besök i Tanzania — det första vita och det första västerländska statsbesöket i landet — förde fram till en omedelbar kontakt mellan ländernas ledare. Barbro Johansson uppfattar det som ett bra och riktigt möte mellan den vita och den svarta världen. De svenska insatserna i Tanzania har bland annat väckt folket till medvetande om betydelsen av utbildning — alldeles särskilt då det gäller flickorna, som man tidigare aldrig ärligt satsat på.

Få afrikanska länder har insett nödvändigheten av att låta kvinnorna få en riktig utbildning. Att Sverige vill satsa så mycket på skolor och undervisning har vunnit tanzaniernas förtroende, menar Barbro Johansson, som också säger: **"Vi tillhör alla samma mänsklighet och vi måste kunna reda upp våra problem."**

Barbro Johansson lever upp till sin kristna mission i ordets fulla bemärkelse. Hon är själv — likt alla sanna byggare av en bättre värld för oss människor att leva i — anspråkslös. Den lön hon är berättigad till som rektor för den statliga skolan går i stället till stipendier åt unga tanzanier. Själv avlönas hon av Svenska kyrkans mission, i vars tjänst hon fortfarande står.

Barbro Johansson anser själv att hon är **"privilegierad som får arbeta med ungdom, satsa på en ny generation, ge dem av kunskaper och tankar, synpunkter, medmänsklighet och hänsyn, — allt det som man tror bidra till att 'bygga upp ej riva neder'".** Slutsumman efter 23 års arbete i internatskolor, utan privatliv, är ett **"TACK — för arbetet, för ungdomarna, för kollegerna, för detta nya inspirerande land Tanzania och för alla som vill hjälpa oss! Och så: MISERICORDIA — för allt ont och svårt i världen!"**

Ingrid v. Trofimowitz

KVINNOR I ALGERIET

av Rita Vinde

När det algeriska frihetskriget efter mer än sju års kamp äntligen tog slut och Algeriet blev självständigt var de flesta övertygade om att det också skulle bli signalen till kvinnans frigörelse. Själva kriget hade ju börjat bryta ner de feodala familjetraditionerna. De tidigare omyndigförklarade kvinnorna, som under århundraden hållits i en nästan total isolering, hade skakat av sig sina bojor och på olika sätt tagit del i befrielsekriget. Det hade avgetts många fagra löften om att kvinnan i det fria Algeriet skulle bli mannens jämlike med samma rättigheter och möjligheter som han.

Mer än sex år har gått sen den stora fredsyran och mycket har skett under de åren. För den som känner Algeriet väl och som i dag återvänder dit står det klart att landet efter den svåra starten nu långsamt är på väg uppåt. Men hur har det gått för kvinnorna? Har löfterna från krigsåren infriats och har kvinnan verkligen fått den frihet och jämlikhet som hon drömde om?

Västerländska iakttagare på besök har under de senaste åren ofta uttalat sig mycket pessimistiskt om kvinnans ställning. De menar att allt har återgått till det gamla och man kan inte tala om någon befrielse än mindre jämlikhet för kvinnans del. Kvinnorna är t. o. m. mera beslöjade nu än tidigare, och de spelar inte heller någon roll i samhället eller i det politiska livet — där finns bara män.

För några veckor sedan hade jag i Alger ett långt samtal med en av de ledande kvinnorna, dr **Nefissa Lalam**, ordförande i den stora och mycket aktiva kvinnoorganisationen UNFA. Hon tillhör den lilla grupp av algeriska kvinnor som redan under kolonialtiden hade kunnat skaffa sig en solid akademisk utbildning. Det är en högst intelligent och stridbar person som inte tycks vara fallen för några skön målningar.

"Visst är vi missnöjda. Vi kvinnor tycker att utvecklingen går för långsamt och att det fortfarande sätts käppar i hjulen för våra strävanden att nå jämlikhet. Men det viktigaste är dock att det går framåt. På det politiska planet har det t. o. m. hänt saker och ting: vi har fått rösträtt, vi är valbara — 100 kvinnor blev nyligen invalda i kommunalförvaltningsgarnas ute i landet, det är en första viktig politisk etapp — vi har rätt till skolgång och till högre utbildning. Så långt är allt bra. Men mellan teori och praxis finns det tyvärr fortfarande stort svängrum."

Men även på det sociala planet har det skett en hel del. Kvinnans ställning i familjen har betydligt förbättrats. Nya lagar tillerkänner henne mycket

större rättigheter. Förr var det vanligt att kvinnan blev utstött av äkta mannen, förlorade både hem och barn, medan hon inte hade rätt att överge mannen. Det säger en hel del om förändringarna att 50 procent av skilsmässorna som numera tas ut sker på kvinnans begäran. Barnäktenskap och av familjen påtvingade giftermål är förbjudna och i fall där lagen kringgås kan man föra saken inför domstol, något som var helt otänkbart tidigare då familjen var ensambestämmande. Giftasåldern för flickor har höjts till sexton år.

Den nya äktenskapsbalken under utarbetning kommer att ytterligare stärka kvinnans ställning. Men det är klart att de månghundraåriga feodala traditionerna bjuder starkt motstånd. De står i skarp motsättning till det moderna, revolutionära samhället och innan de slutgiltigt har raserats kan man kanske inte tala om kvinnans frigörelse.

Det finns tydligen en benägenhet hos de styrande att skjuta vissa problem på framtiden. Man verkar vara rädd för att bryta sönder den traditionella storfamiljen. I Algeriet har begreppet man—hustru som en självständig enhet aldrig existerat. Även de gifta barnen levde under fadern—familjeöverhuvudets auktoritet och under samma tak. "Men", säger dr Lalam, *"nedbrytningen är redan på gång och den borde myndigheterna uppmuntra i stället för att gå som katten kring het gröt. Ändå var vårt befrielsekrig också en revolution, inte minst för kvinnornas del. Och i min uppfattning är 'revolution' ett globalt begrepp som berör alla områden. Revolution innebär att man gör allt på en gång och att man gör det snabbt. Och så mycket är klart att våra kvinnor aldrig kommer att återgå till sin förrevolutionära tillvaro."*

Den stora kvinnoorganisationen UNFA sysslar inte enbart med kvinnofrågor utan inriktar sig framför allt på att ge kvinnorna en politisk fostran och göra dem politiskt medvetna. Man motarbetar könsdiskrimineringen i politiken och framhåller att det är förlegat att uppdelas samhället i manliga och kvinnliga — de är alla medborgare. Det är också ett stort framsteg att kvinnorna går in i FLN-partiet på samma villkor som männen och att det inte finns någon kvinnlig sektion i partiet. Däremot saknas det kvinnor på ledande poster inom regeringen och parti styrelsen.

Med författarens tillstånd återger vi i detta och nästa nummer en artikel ur *Storstaden* nr 2, 1969 om kvinnans ställning i Algeriet.

Konsthantverk från Algeriet

Afro-Art visar konsthantverk från Algeriet: ciseleerade, sten prydda hängsmycken, lermasker, vars uttrycksfullhet endast stegras av den summariska formen, mattor med urgamla mönster reproducerade i ökenfärger.

Det är en underbar utställning, sammanplockad av det svenska konsthantverksparet Uuve och Staffan Snidare under en orienteringsresa i Sahara förra året.

Men föremålen är inte billiga — om inte en tusenlapp är billigt för många kvinnohänders möda vid primitiva vävstolar, för ett mångtusenårigt kulturarv förvaltat in i vår tid.

Därmed är man redan inne på problematiken, som en utställning av det här slaget aktualiserar. Uuve och Staffan Snidare — vars konsthantverksinsats i Tunisien ett TV-program har informerat om — förbereder närmast att hjälpa till med utbyggnaden av vävlärlarinneskolor i Saharas oaser, i samarbete med Rädda Barnen och de franska nunneordnar som länge varit verksamma på platsen och bland annat startat skolor.

Kan svenska konsthantverkare lära algerier hantverk? Det är lätt att förlöjliga den här sortens u-landsverksamhet, uppfatta den som välgörenhet eller ett uttryck för övermaga västerländska värderingar.

Men paret Snidare har sin tunisiska erfarenhet. De är klara över vad som i dag händer i Saharas oaser och som är en del av Afrikas dramatik. Inte ens en oasby är i dag isolerad. Barnen går till skolan, börjar ana en frihet, också en valfrihet som finns. Men

Armband i silver, emalj och koraller från Kabylien, Algeriet. Foto: Kamera-Bild AB, Stockholm.

de flesta kvinnorna är ännu instängda, ovetande, beslöjade. Det enda de kan, deras enda möjlighet att hävda sig ligger i deras hantverk — men det är ett föraktat kvinnogöra.

Det är där svenskarna vill göra sin insats. Inte bara föra vidare en tradition, utan omforma den i nuet. Så att de föremål som skapas inte bara blir dyrbara vittnesbörd om en exotisk kultur utan vettiga, användbara och konkurrensmöjliga produkter i nuet. Innerst är det alltså en fråga om den algeriska kvinnans frigörelse. Kan hon — med ett känsligt och riktigt givet stöd — få avsättning för sina händers verk har det första steget tagits mot en kontakt utanför oasens isolering, mot ett högre människovärde för hennes del. Den mångtusenåriga slöjan kan kastas.

K. W.

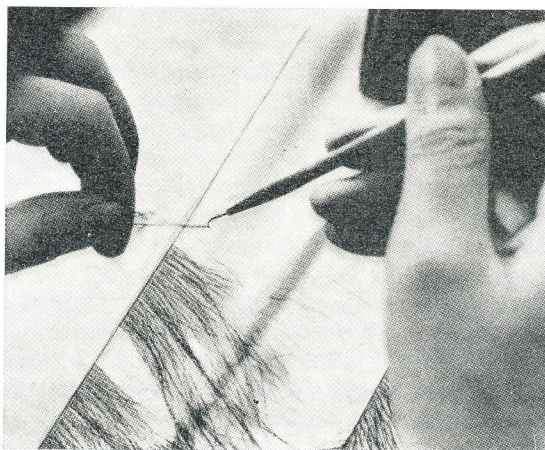
Ögonfransar från Hongkong

Fabrikanterna i Hongkong håller på att erövra ledarplatsen från konkurrenterna i Sydkorea och Taiwan i fråga om lösa ögonfransar. Tack vare god råvara, flinka kvinnohänder i fabrikationen och skicklig reklam kan firma X. enligt en reklamkatalog i Hongkong efter tre års verksamhet visa upp följande stolta siffror:

Import av obearbetat människohår, svart, blond, mörkbrunt årligen 150 ton till ett värde av 10 miljoner kronor. För tillverkning av 1.000 fransar åtgår $1\frac{1}{2}$ kg hår. Firman producerar cirka 55.000 par lös-ögonfransar per år varav 97 procent exporteras till USA, Kanada, Australien, Sydamerika och Europa. Försäljningspris per ögonfranspar 2 kronor.

En flärdfull svenska betalar enligt vår sageskvinna 10 till 30 kronor för ett par skimrande charmfransar.

Enligt samma källa finns det ingen uppgift om vad våra orientaliska systrar får betalt för att klippa av sina vackra hårflåtor. Ej heller vad ögonfransfabrikarbeterskorna har i timlön...

JÄMSTÄLLDHETENS VILLKOR

en radiokurs

Göteborg den 11 dec. 1968

Rektor Rita Liljeström
m. fl. i kursen "Jämställdhetens villkor"

Tack för kursen, nu avslutad i radio. Verkligen tack. Det har varit förunderligt att ta del av detta dramatiska stoff om beteenden såsom inslag i en kulturvävnad. Hur klart framgår inte mot bakgrunden av en sådan analys svårigheten att gripa in i dessa kulturmönster, att med sin last av övertaget beteende bedöma i vilken *situation* ett visst handlande är rätt eller fel, att bildligt talat "byta spole" när tiden tar fram andra matriser.

Varför vägrar majoriteten av kvinnorna att anta utmaningen att gå ut i samhället? Är det en sund eller en sjuk reaktion? Jag gör reflektionen med tanke på det, trots välståndet, urartade samhälle som erbjuder henne sina tjänster. Därmed berör jag en aspekt som — av begripliga skäl — inte togs upp i radio men som kanske är *ett* av svaren på frågan varför kvinnorna verkar obenägna att anta utmaningen till den jämställdhet som bjuds. Kanske Majken Svensson i panelen tänkte något ditåt när hon frågade "vad vill vi vinna med jämställdheten" — och "vad skall kvinnorna med jämställdheten?".

Jag vill gå ändå längre och fråga: vill vi kvinnor verkligen *ha* det moderna konkurrenssamhällets jämställdhet? Vill vi *ha* en maskinkultur som, om den får utvecklas som hittills, hotar själva livsvillkoren? Vill vi en jämställdhet som gör oss till medbrottslingar i en dödskultur? En kultur som hotar inte bara mänskligheten utan det mesta av högre biologiskt liv som utformats genom ofattbar tid?

Kvinnorna behöver i en helt annan utsträckning än hittills få klart för sig vad som står på spel. Det behövs en kunskapsrevolution också bland kvinnorna. Därmed fylls samtidigt det första kravet i jämlikhetsskampen. Man kan peka på de revolutionära rörelserna, som ni också gjorde i kursen — Algeriet, Vietnam, Kina. I kampen mot den teknokratiska manskulturen blir kvinnorna troligen avgörande. Troligen skulle det öka deras medvetenhet om de följer rekommendationerna i kursen och ger sig ut på arbetsmarknaden. De skulle väl få en djupare och kännbarare kunskap om bakgrunden till de goda frukter de sitter i sin avskilda ro (eller oro) och avnjuter.

Det nämndes också, att kvinnorna är en marginalgrupp som — enligt lagen om tillgång och efterfrågan — lockas ut på arbetsmarknaden eller skickas hem till sitt nedvärderade arbete. Utifrån dessa opportunistiska grunder satsar politikerna således pengar på en — ur mycket *djupare* synvinkel livsnödvändig information för jämställdhet. Det är klart

att beställarna inte accepterar det viktigaste motivet att kvinnorna måste bli medvetna, och följaktligen kan det inte heller sägas rent ut av dessa insiktsfulla människor som engageras i kurserna. Men *tänkas* får det — både av dem, och av dem som följer programmet. "Jämställdhetens villkor" genomfördes så att var och en kunde fatta varför kvinnornas samhällsengagemang är nödvändigt.

Men hur? När?

Jag kan inte föreställa mig det på annat sätt än att — som jag nämnde — kunskap måste komma i första rummet. Kunskap om vårt samhälles målsättningar, och en omprövning av dem. Tills vidare får det bli som det vill med jämställdheten, troligen kommer den på köpet om kvinnorna verkligen engageras i huvudfrågan. Jag kan som kvinna inte tänka mig en mindre inspirerande uppgift än att palla upp en förryckt och dödssjuk manskultur — där det enda moren har att vänta när hon gjort sitt är att gå!

Om villkoren för kvinnornas frigörelse är desamma som negrernas i USA och i Sydafrika, som proletariats i Peru och Brasilien, som studenternas i världens städer.

Rita Liljeström

Jämställdhetens villkor

män och kvinnor
i dagens värld

Vad gör kvinnorna då? Gemensam sak? Uppror? Om uppror är enda möjligheten för att få *mönstret* ändrat — har inte studenterna rätt då när de skrev på sina banderoller: "det är rätt att göra uppror"?

Men de kvinnor som *förstår* att de sitter i samma båt som världens förtryckta är ännu för *få*. Samhällsbevarandet kan ännu känna sig ganska lugnt för dem. De flesta har långt innan de ens är *ur* självförnedringen och erkänner sitt eget värde. Negrerna är långt före kvinnorna i det hänseendet.

Kanske accelereras begripandet när kvinnorna nu mutas eller motas ut i männens kalla värld. Kanske skall det underlätta kvinnornas kontakter till *dem* och *det* som vet respektive klargör att så här kan det inte fortsätta. *Så* tillvida kan jag se en mening med att kvinnorna bryter sin isolering i hemmen. Men det hade varit förmätet att begära av vare sig AMS eller skolradion att de skulle säga "välkommen ur askan in i elden".

Jag delar er pessimism. På kort — men inte på lång sikt.

Jag tror det är Edith Södergran som i en aforism sagt att kvinnans största förtjänst hittills är att hon inte försyndat sig intellektuellt.

Finns någon intellektuell jungfrulighet hos kvinnor, negrer och andra underkuvade så behövs den i arbetet att reparera de fruktansvärda försyndelser männen gjort sig skyldiga till i detta hänseende — och som vi nu får uppbära, alla.

Edith Andréasson

PS

Mitt påstående i början av brevet att de *flesta* kvinnor skulle tycka illa om manssamhället är en skenbar motsägelse. Flertalet hemmafruar tror säkert det är bra som det är.

Jämställdhetens villkor. Män och kvinnor i dagens värld. Av Rita Liljeström. Sveriges Radios förlag, Stockholm 1968. III. 232 sid. Pris kr 21: 50.

KÖNSDISKRIMINERING

Förstör inte statistiken

Som nybliven änka sökte jag upp arbetsförmedlingen på Luntmakaregatan och hörde mig för om möjligheterna till återgång i fria marknaden.

Svar: Ingen chans. Jag var överårig (44). Betygen var för gamla. Synnerligen problematiskt om jag ens kunde komma i åtanke för en reaktiveringskurs för gymnasieekonomer. Möjligen plats som snabbköpskassörskas eller expedit. Dessutom vägrades jag lämna in arbetsansökan "då det var onödigt att förstöra statistiken med en så 'omöjlig' ansökan". Jag kunde nöja mig med pensionen.

... Via en insändare fick jag ett anbud från Nya System AB... Arbetet skulle bestå i att vara någon sorts assistent till fastighetssektionschefen... Vid diskussionen om lön blev jag erbjuden 1.300 kr per månad för heltidstjänst "för se vi betalar aldrig kvinnlig arbetskraft mer"! Av fortsatta samtalet framgick att manlig arbetskraft "som hade försörjningsbörda" givetvis skulle ha mycket mer...

... Jag beslöt att i stället satsa på någon kurs på Handelshögskolan för att få "färska" papper.

... den tydligt genomskinliga tonen av könsdiskriminering kändes skymfande. Verkligt fina skolbe-

tyg, sex års praktik och tjugo års verksamhet med egen kontors- och bokföringsbyrå med bland annat 14 månaders vikariat som kamrersassistent och ett halvår som huvudbokföreläsare vägrade ingenting varken hos arbetsförmedlingen eller hos det "halvstatliga" verket.

Stockholm 11.11 1968

Maj-Britt Lilja

Det lönar sig att säga ifrån

Birgitta Davidsson som går första året på socialhögskolan i Göteborg blev genom skolan placerad som praktikant på Volvo. Hon skulle lära personaladministration. Men bara ett par dagar innan arbetet skulle börja kom besked från Volvos personalchef: "Vi vill inte ha några kvinnliga praktikanter. En kvinna kan inte klara kontakten med arbetarna." — Högskolan svarade emellertid med att vägra sända någon praktikant i hennes ställe under året. Då kom besked från Volvo: "Vi tar tillbaka. Ni är välkommen". Men då svarade Birgitta: "Nej, har jag en gång blivit nekad bönar och ber jag inte att få komma tillbaka."

(Aftonbladet 18.12.68)

ÄKTENSKAP —

Herr talman! I proposition nr 136, som ligger till grund för nu föreliggande utlåtande nr 49 från första lagutskottet, skriver departementschefen bl. a. följande, som jag också framhållit i motion II: 1252: "I en framtida lagstiftning bör man enligt min mening lägga ökad vikt vid att äktenskap är en form för frivillig samlevnad mellan självständiga personer."

Däremot vill varken departementschefen eller utskottet nu ta ställning till eller ens påbörja utredningsarbetet för reformer av sådan karaktär, att äktenskapet inte gynnas framför andra samlevnadsformer. Jag anser det däremot vara angeläget att redan nu starta en utredning som omfattar hela giftermålsbalken och dess revidering, därför att tiden är mogen för detta. Kanske man då någon gång kan förhindra att en lag blir så föråldrad att den motverkar en samhällsutveckling som har pågått länge och som kommer att starkare accentueras i framtiden.

I motion II: 1252 har presenterats den utveckling som pågått och pågår och jag skall därför inte här uppta kammarens tid med att göra uppräknings. Låt mig bara framlägga några exempel på hur horribla situationer det i dag kan uppstå därför att den enda samlevnadsform som har rättsskydd är det s. k. legala äktenskapet.

Om vi börjar med barnen har modern rätt till dem, hon är ensam vårdnadshavare enligt lagens bokstav, hon är en ogift mor. Barnen är utomäktenskapliga hur länge mor och far än har bott tillsammans. Barnen har vidare inte arvsrätt efter fadern, såvida han inte ordnar detta genom arvsrättsförklaring eller testamente, men de har full arvsrätt efter modern och hennes släktingar. Om modern dör före fadern, har fadern ingen självklar rätt till sina egna barn, utan frågan måste först prövas av domstol. Fadern kan då utses som vårdnadshavare och få tillåtelse att adoptera sina egna barn.

Frågan om adoption i allmänhet är mycket komplicerad för två människor som lever tillsammans utan att ha lagens sanktion och som inte har egna barn. Dessa människor kommer alltid att ställas sist i adoptionskön. Skulle det ogifta paret redan ha barn tillsammans är det nästan omöjligt att få tillstånd till adoption därför att båda parter i sådana fall räknas som ensamstående med underhållsskyldighet för barn.

Hur det är med rätten till bostad om ett s. k. samvetsäktenskap också skulle spricka känner väl alla till. Mannen, som i regel står för kontraktet, får automatiskt bostaden under det att kvinnan ensam har rätt till barnen.

På socialförsäkringens område, där utredning pågår, är det lika illa ställt. Jag kan bara nämna att en hemmafru som är ogift inte får någon sjukpenning, och givetvis inte heller den ogifte hemmamannen, men detta öde delar han ju med den gifte. En ogift kvinna kan bli änka, hur konstigt det än låter. Då får hon, om hon har bott tillsammans med mannen och de bor tillsammans när han dör, visserligen änkepension från folkpensioneringen men däremot ingen ATP-pension. Alla vet att änklingspensioner inte finns vare sig för ogifta eller gifta änklingslingar.

Också arvs- och gåvobeskattningen gynnar det legala äktenskapet. I ett s. k. samvetsäktenskap är exempelvis skatten 7.500 kronor på ett arv om 40.000 kronor, under det att en sådan arvslott — 40.000 kronor — är helt skattefri för dem som är legalt gifta.

Jag skall inte här exemplifiera hur krångligt det är för ogifta makar om de t. ex. vill utnyttja familjerabatt vid resor eller ta in på hotell. Jag skall sluta med ett annat påpekande. Har man tecknat en hemförsäkring — och det har man väl i de flesta fall i ett hem — och det är mannen som står för denna hemförsäkring, får man ofta inte ut någonting om försäkringen skulle behöva tas i anspråk för någon kvinnans personliga ägodel. I så fall borde kvinnan också ha tecknat en hemförsäkring; det behövs alltså två försäkringar i ett sådant hem.

Mig förefaller det som om man genom att fortsätta ha sådana lagar och förordningar och genom att inte visa någon större vilja att ändra dessa ville tvinga människor att gifta sig enligt lagens bokstav eller, för att travestera en boktitel, att "älska i lagens namn". Detta rimmar, anser jag, rätt illa med vad utskottet har skrivit i sitt utlåtande vid punkt 11 som har rubriken "Allmänt om lagstiftningen". Där står: "Genom att äktenskapslagstiftningen kanske mer än någon annan lagstiftning påverkar de enskilda människornas förhållanden är det nödvändigt att den har sådan utformning att den i stort kan omfatats med förtroende av alla delar av vårt folk, oberoende av religiös eller politisk inställning." Men man måste väl erkänna att denna lagstiftning redan i dag har kommit mycket långt från sitt mål. Litet längre fram i texten säger utskottet att i fråga om principerna för det framtida lagstiftningsarbetet måste ändrade samhällsförhållanden och nya värderingar få sätta spår i lagstiftningsarbetet. Men varför vågar man då inte ha någon uppfattning om efter vilka linjer — som givetvis kan vara många och skiftande — man bör ta itu med det fortsatta

en form för frivillig samlevnad

reformarbetet på detta viktiga område? I stället skjuter man det — och inte bara detta utan till och med utredningar — på en obestämd framtid. Man förklarar detta med att det i dag inte finns tillräckligt underlag för ett ståndpunktstagande. Detta anser jag inte vara korrekt.

Nu kommer kanske någon att säga att jag vill avskaffa äktenskapet. Om mina synpunkter uppfattas så, är det inte korrekt. Faktum är att vad jag i realiteten vill avskaffa är lagar och förordningar som för lång tid framöver ger rättsskydd åt en enda samlevnadsform, nämligen den som gängse benämns den legaliserade äktenskapliga samlevnaden. Vill två vuxna människor leva sitt liv tillsammans med eller utan vigsel är det deras ensak. Sveriges rikes lag skall dock vara lika för alla. Det är så jag har uppfattat utskottets skrivning, när man talar om en utformning av äktenskapslagstiftningen sådan, att den med förtroende kan omfattas av alla delar av vårt folk, oberoende av religiös och politisk inställning. Men, herr talman, i dag är detta inte förhållandet.

Den allmänna delen av motion 1252 må vara nog motiverad med det jag har anfört. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till punkt B i motion 1252.

Jag vill sedan övergå till att kortfattat behandla motionens konkreta förslag i samband med de nu förestående lagändringarna. Under A 1 har i motionen yrkats på en ändring av 2 kap. 1 § som gäller äktenskapsåldern. Herr Sjöholm sade att det fanns tre alternativ. Det var fel. Vi har fyra alternativ. Jag har nämligen yrkat att äktenskapsåldern skall vara 21—21. Utskottet skriver beträffande denna fråga att likställighet bör råda mellan könen och att en gemensam åldersgräns bör gälla. Detta instämmer jag helt i. Däremot tvivlar jag på att åldersgränsen i dag bör sättas till 18 år. Meningen med mitt yrkande om 21 år som äktenskapsålder för båda kontrahenterna är inte alls, som någon kanske tror, att jag skulle vilja hindra ungdomar att leva tillsammans.

Däremot vill jag gärna på något sätt hindra att alltför många unga förälskade människor rusar in i ett äktenskap med därmed förenade ekonomiska förpliktelser, som de inte har en aning om eller en tanke på, vilket sker på grund av den äktenskapslagstiftning som vi nu har. Debatten om en obligatorisk s. k. äktenskapsskola, där unga människor som vill gifta sig verkligen fick klart för sig vad saken gäller, inte minst de ekonomiska förpliktelserna, underhållsskyldighet och skadeståndskrav osv., anser jag vara ett mycket bra uppslag som kanske kunde förhindra många tragedier. Jag anser att man kunde

överväga att satsa på något sådant förfaringsätt, så länge vi har kvar nuvarande äktenskapslagstiftning, och jag har därför inget yrkande på denna punkt.

Däremot yrkar jag vid punkt 2 i motionen — det gäller otroheten som skäl för äktenskapsskillnad — i första hand bifall för äktenskapsskillnad till motionen II: 1252 och i andra hand — om detta yrkande avslås — yrkar jag bifall till reservationen 4 av fröken Mattsson och herr Martinsson. I denna reservation uttalas i alla fall att det i en framtida lagstiftning inte finns utrymme för särskilda regler om otrohet i äktenskapet. Jag anser emellertid att man redan i dag skulle kunna ta bort denna paragraf, därför att det är synnerligen konservativt att i särskild paragraf framhålla den sexuella otroheten som ett alldeles enastående brott under det att t. ex. psykisk terror i ett äktenskap under årtal eller någon annan handling av grovt kränkande art inte alls jämställs.

Därmed vill jag inte bestrida vad utskottet säger om att sexuell trohet mellan makarna normalt är av grundläggande betydelse för ett gott förhållande, men en otrohet kan väl många gånger betraktas som en konsekvens av andra slitningar. Och förresten, hur stor skuld till otroheten har den s. k. oskyldige maken? Därom sägs ingenting i några som helst paragrafer.

Jag anser således att det bästa vore att helt slopa paragrafen. Om två mogna människor vill skilja sig, är detta en sak dem emellan, och det skall tillåtas dem utan att de skall behöva redovisa alla olika skäl.

I fråga om paragrafen om äktenskapsskillnad på grund av brott mot make och barn, 11 kap. 10 §, har jag med tillfredsställelse noterat utskottets jämkning i detta fall. Utskottets förslag till utformning är bättre än det som föreslås i propositionen, men om man hade tillmötesgått yrkandet i motionen II: 1252 hade paragrafen enligt min uppfattning blivit ännu bättre. Jag ifrågasätter nämligen vem som skall bestämma och ha kompetens att avgöra "om ej hänsyn till brottets beskaffenhet och omständigheterna i övrigt tala däremot" — alltså emot äktenskapsskillnad ifall endera maken gör sig skyldig till misshandel eller brott mot andra makens person eller barn.

Beträffande denna paragrafs utformning vill jag emellertid, herr talman, i dag nöja mig med den jämkning som utskottet redan har gjort, och jag har alltså inte i dag något yrkande under denna punkt.

**Gunvor Ryding.
Höstriksdagen 1968.**

ALTERNATIVT SAMHÄLLE

Först kom *Aktion Samtal*, dom som gjorde bygglekplatser och målade om bakgårdar i popfärger. Sedan kom *Aktion Stoppa Mässan*, som inte bara stoppade Teenage Fair utan också ordnade nya former för ungdomar att träffas, billiga, enkla, med huvudfunktionen att ha en plats att mötas i aktiv gemenskap: antimässorna. Sedan kom *Alternativ Jul*, där man protesterade mot den kommersiella hetsjulen och gick fram med alternativa julfiranden överallt i Stockholms stad och förorter, julfiranden som såg gemenskapen och samvaron med andra människor som det viktigaste i julen.

Sedan kom *Alternativt Samhälle*. Fast egentligen har alltihop rört sig om ett alternativt samhälle. Ett samhälle som inte är produktions- och konsumtionsstyrt utan ger mer utrymme för människan, för mänsklig gemenskap, ett samhälle byggt på ekonomisk rättvisa, frihet och jämställdhet. Ett socialistiskt samhälle på kollektiv bas där var och en får vara sig själv och utveckla sina möjligheter.

Det nya är inte budskapet utan sättet att föra fram det. Aktioner i stället för demonstrationer. Alternativ i stället för krav. Situationer i stället för protester. Eller snarare: inte i stället för utan samtidigt med.

Här har också "den splittrade vänstern" kunnat samla sina krafter på ett nytt sätt. I aktionerna medverkar alla olika sorters grupper, från de mer opolitiska som arbetar på att förändra missförhållandena inom det givna samhällets ram till de mest militanta för vilka aktionerna är förberedelser för den totala revolutionen.

L. R.

Nedan: Protest mot den kommersiella hetsjulen. På motstående sida: Annorlunda jul på Konstfackskolan 1968. Protestmarsch från Konstfackskolan till Stadshuset januari 1969.

Foto: Bildaktivisterna, Stockholm.

AKTUELLT

Vår tidning skrev första gången om miljöfrågor i nr 6 1963 — det var en recension av **Rachel Carsons** bok "Tyst vår" som just kommit ut på svenska. Sen har vi försökt följa debatten. I nr 3—4 1968 berättade vi om de offentliga utredningar som tillsatts 1963 och 1964. År 1968 föreslog Sverige i FN en internationell miljövårdskonferens till 1972. Förslaget antogs enhälligt.

Miljöhoten kommer från de rika industriländerna. Man säger att naturförstörelsen beror på omedvetenhet hos vetenskapsmän och politiker. Underligt i alla fall att högentellegenta män varit så kortsynta. Så väl att Rachel Carson fanns.

Stackars Östersjön

Vår tidning skrev om "Gigantomanien i Östersjön" i nr 1—2 och i nr 5—6 1968. Det gällde då riskerna för oljeutsläpp och faran av att muddra upp sunden för supertankers.

I nr 3—4 1968 citerade vi en undersökning av laborator **Svante Odén** om farorna av att luften blir mera "sur" på grund av svavelföreningar.

I december 1968 redogjorde laborator Odén för syrebristen i Östersjön som leder till att svavelväte bildas i djuphålorna kring Gotland och vid Bornholm. Svavelväte är en giftig gas. Den dödar allt högre liv. Den befinner sig i ett bottenskikt men dessa skikt kan svepas uppåt med förödande effekt på fisket. En samordnad forskning om Östersjön är nödvändig. Regeringen har omedelbart beslutat om åtgärder. (DN 17.12 1968).

Den 3.1 1969 skriver **Barbro Soller** i DN om en intervju med Svante Odén. Han sade att syrevärdena i Östersjön rasar nedåt allt snabbare på grund av den ökade tillförseln av fosfater med mera från avlopp och industrier. Östersjön har varit ett sopnedkast för alla gifter. Det finns sannolikt stora pengar att spara genom att sluta behandla Östersjön som vi gjort och gör. Liksom det skulle löna sig att minska svavlet i luften genom att använda svavelfattiga oljor...

Tvättmedel

AB Glykocid, Vadstena, anger fosfathalt (omkring 7 procent). Det är skäl att använda deras medel eller också tvåltvättmedel som innehåller samma låga fotatmängd eller något lägre.

Bry er inte om "enzymtvättmedel"! Det är dyrare och behövs inte för vanlig tvätt.

Bly och Fluor

Hans Palmstierna skriver i DN 8.1 1969 om en ny otäck produkt **Sprelaflon** som innehåller dessa två gifter och är tekniskt lockande. När man skrotar ner och bränner en bil som byggts med Sprelaflon frigörs bly och fluor i gasform. Fluor i minimal mängd stärker tändarna. Fluor i större mängd är liksom bly ett gift för bensystemet.

PVC-(polyvinylklorid)-plasterna är också farliga genom att de vid förbränning ökar luftens surhetsgrad med olika skador som följd. Kontroll över plasttyper är nödvändig.

DDT

I Vi Kvinnor nr 5—6 1968 skriver vi om DDT. Det är möjligt att framställa mindre farliga gifter. I väntan på det använd flugtäta fönster och flugfångare! Minns att DDT kan skada arvsanslagen!

Dieldrin

är en släkting till DDT. Liksom detta försvinner det mycket långsamt ur jorden. Alla morötter innehåller dieldrin. En övre tillåten gräns är fastställd. Folkhälsan har vid undersökning funnit att tre svenska morötter av 200 innehöll mer än tillåtlig mängd.

Allt för bilen

"Ett helt accepterande av bilen kan enligt byggnadsstyrelsens (remissyttrande) mening inte få sträcka sig längre än att man tillgodoser parkeringsbehovet i anslutning till bostäderna och stationeringsplatser för bilar i yrkestrafik... Man måste vara mera restriktiv med P-anläggningar i anslutning till arbetsplatserna i områden med god kollektiv trafikservice."

Vakuumsystem

I DN den 3 januari 1969 skriver **Barbro Soller** om **Joel Liljedahls** vakuumsystem såsom en elegant lösning av de kommunala avloppsproblemen. Särskilt mindre samhällen bör pröva det. Systemet fungerar utmärkt i Israel och på Bahamaöarna men har hittills ej använts mycket i Sverige. Nu planeras ett stort vakuumprojekt för den nya Viksjöstad.

Avloppsvattnet renas

Om det tredje steget skriver Nils-Erik Landell i tidskriften Sveriges Natur sept. 1968:

"I Seine återstår bara några sjuka ålar... Rhen är snarast att beteckna som ett mycket stort öppet avlopp."

"Låt oss från början slå fast att avloppsvatten på rent teknisk väg till och med kan omvandlas till dricksvatten." . . . Det skulle kosta ungefär 70 öre per m³. . . Men det räcker om sjöar och vattendrag får ta emot avlopp så pass renat att vattnets egen självrening kan träda i funktion. Och för att så skall ske måste man ta

det tredje steget

. . . varje kommunalt reningsverk kan omedelbart installera denna reningsmetod med en investeringskostnad på cirka 5—10 kr per person . . . Detta skulle med omedelbar verkan kunna hindra all vidare förstöring i många av våra vatten idag.

Om man kopplar fällning med aluminiumsulfat som ett tredje steg till mekanisk och biologisk rening har man en reningsmetod som tar bort mer än 90 procent av allt fosfor i avloppsvattnet. Fosfat är nödvändigt för algväxt. Fosfaterna kommer till 50 procent från urin och avföring och till 50 procent från polyfosfathaltiga tvättmedel . . .

I ett verk med "höggradig rening" utan det tredje steget bortskaffas bara 20 procent av fosfaterna . . .

Förutom fällning av fosfater får man med kemisk rening en utfällning av bakterier och inälvsmaskäggs. Detta är viktigt eftersom binnikemasken ökat uppseendeväckande hos fisk i förorenade sjöar. Även bakteriehalten har ökat. I Öresund finns nu den bakterie som bildar botulin, det starkaste dödande gift vi känner . . .

Totalkostnaden för de tredje steget ligger (med slambehandling etc.) på 4—13 kr per person och år. Alla kommuner kan bära detta.

Dr Landell framhåller till slut att privata initiativ till insamling av medel är av vikt. Dessa medel kan lämnas till kommunen som grundplåt till ett effektivt reningsverk. Åter en uppgift för SKV lokalt!

Föredömliga reningsverk

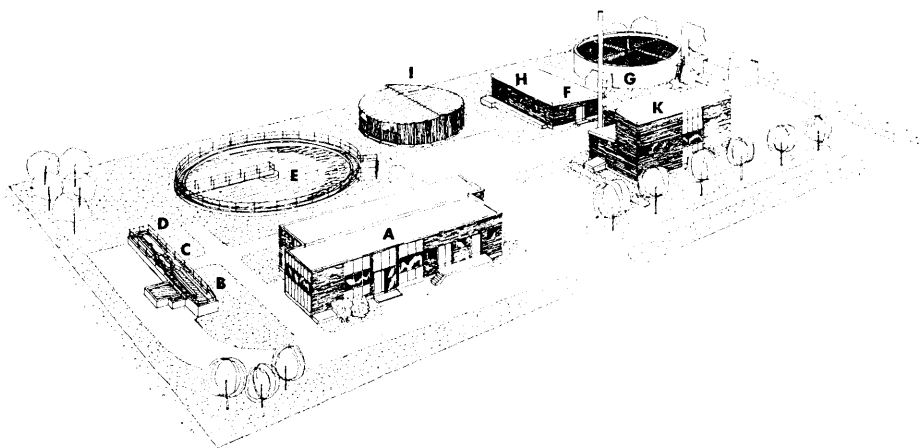
I Kungsör nu i november och i Flen om tre månader. Detta är landets första reningsverk med högsta möjliga grad av såväl biologisk rening som närsaltreduktion. (Se Byggmästaren nr 10, 1968.)

"I stället för att gödsla Mälaren skall man nu bränna eller i takt med efterfrågan — torka slammet och sälja det som gödning till lantbrukarna. (Se DN 29/8 1968.)

Det lär finnas fyra reningsverk till med höggradig närsaltreduktion: Salem, Åkers kommun i Sörmland, två i Bara i Skåne. Hur är det med Göteborgs nya reningsverk för 93 miljoner?

Kungsörs avloppsreningsverk (perspektivskiss).

- A. Maskinhus och avloppspumpstation
- B. Sandfång
- C. Rensskärare
- D. Mätränna
- E. Försedimenteringsbassäng
- F. Cirkulationspumpstation
- G. Biologisk bädd
- H. Kemikalietillsättning och flockning
- I. Flotationsbassäng
- K. Slamtork och sopförbränning.

FRÅN LÄSEKRETSSEN

Familjeupplösning?

Jag är en hemmafru och mor till två halvvuxna barn. Min man är montör på en bilfabrik. Och själv får jag allt bättre med tid att fundera — och fundera.

Visst är det roligt att ha tid till lite av varje. Men ofta känner jag mig som alla kunde klara sig gott *utan* mig. Åke åter på jobbet, barnen i skolan, hushållsapparaterna gör nästan allt här hemma, och ja — man tycker nog ibland att man får lite *för* gott om tid.

”Är du onödig, Elsa”, tänker jag. ”Behöver ingen människa dig längre? Inte ens din gamla mor som har fått hemsyster?”

Jag följer med veckotidningarna och Expressen och allt dom skriver om familjeupplösning, nya ”roller” och sånt. Men jag är nog lite konservativ. Varför ska dom tvinga på en så mycke *nytt*? Man vill ju bara hålla på, som det var, *förr*.

Det är klart det skall vara rättvisa mellan könen och att kvinnans och mannens arbete ska vara lika mycket värt. Och jag förstår mig inte på det där dom skriver att de sysslor som kvinnor och män sen urtiden delat upp mellan sig bara är ”roller”. Livet är väl ingen *teater* heller! En flicka vill väl leka mor för att hon ska bli mamma, och naturen menade väl också något med att den gav pojken lust att slåss och tälja båtar. Inte begriper jag vad det har med *teater* att göra. Föds vi då till en teaterföreställning? Kom vi inte till världen för att klara kampen för tillvaron, där kvinnan gör sitt och mannen sitt?

Förr var det enkelt. Allting. När det var självhushåll. Då föraktade inte den ene den andres arbete. Varför föraktar männen kvinnornas arbete i hemmet nu för tiden? Behövs det ingen intelligens längre för att sköta ett modernt hem?

Varken manligt eller kvinnligt som man tänkte det sig *förr* stämmer längre. Med det liv dom har tvingat på oss. Nu är det bara i glesbygden — som håller på att avfolkas! — som det fungerar någorlunda som förr. För övrigt tänker en liten klick experter ut allting åt oss, hittar på våra hushållsmaskiner och arbetsmaskiner, vår mat och våra fortskaffningsmedel — och våra åsikter, som vi får i radio och TV och i tidningarna!

Om detta är det nya hemliv rollskaparna tänkt sig är det verkligen makaber *teater*. Vi kvinnor som en gång kunde både tänka och organisera ett storbushåll sitter här nu i våra fina kök — friställda — och grubblar oss fördärvade på vad vi ska göra med våra liv. Åtminstone när barna kommit i tonåren.

Och värst av allt: medan vi gått här hemma är ut och är in har vi blivit ängsliga, och osäkra. Vi är *rädda* för allt därute. På arbetsplatserna. Som dom knuffas och armbågas. Och stressen! — tiden som aldrig räcker till. Man har väl hört talas om hur dom får ligga i. Nog för man kan vantrivas hemma, som det nu blivit, men man vet åtminstone vad man *har*.

När sen en människa i Göteborg, en expert, förelår att dom ska ta hand om barna på institutioner redan när dom är *tre* år, ja, får man då något alls kvar att uträtta? Återstår då inte bara för specialiserade att konstruera äggkläckningsmaskiner. Så kan vi lämna in sen, hela kvinnokönet. Äggen kommer dom väl alltid åt, med sina moderna metoder! Ja, man blir verkligen rädd när experter och politiker bemöter en sådan *utmaning* med att ”de där förslagen kan vi väl alltid ta och studera”.

Vad jag skulle vilja veta är om människor med vanligt bondförstånd — det är det *enda* jag tillräknar mig — verkligen anser att dessa sociologer, eller vad det heter, menar frihet, jämlikhet och broderskap när de nu går in för att vända upp och ner på allting, och vill ha oss att tro att det är ”samhällsstrukturen” (som dom kallar det) som avgör vilken ”roll” vi spelar som människor — kvinna eller man kvittar visst lika.

Det känns verkligen ganska tryggt, åtminstone *vant*, hemma. Ändå håller det där bondförståndet på och plågar sig med tanken att vi hemmakvinnor inte *mår bra* av att sitta i våra hem som på undantag och få oss tillslängda lite tidsfördriv av veckopressredaktörerna, och att sitta och vända och blöta samma gamla tugga varje dag vid kaffet med väninnorna. Det känns som hjärnan började skrupna ihop i huvet ju längre man håller på på det här viset. Och man känner sig nästan träffad när karlen kommer hem ibland på dåligt humör och säger att man är ett jävla höns som inget begriper. Då är det så lätt att ge tillbaks med att han kan ju gå ut då och blanka lite till på bilplåten, för det vet jag piggar upp honom väldigt. Han med sin bil och jag med mina kastruller har i alla fall *det* gemensamt att vi kan glädja oss åt hur dom skiner! Om han sen går på fotboll och tar en sup med sina kompisar eller jag dricker kaffe med mina väninnor går väl på ett ut. Så gör det moderna ”omstrukturerade” samhället kvinnorna till höns så inte gör det männen klyftigare! Bortsett från experterna och specialisterna. Det vill jag då ha sagt när man nu ger sig till att se sig själv i synen.

Nu när det är "inne" att folk ska få tycka och tänka precis som dom vill offentligen — och jag har verkligen begagnat mig av den friheten — vill jag fråga om det finns några hemmafruar eller andra fruar som har tänkt som jag. Begriper någon bättre än jag vad som menas med dessa "könsroller". Och vad det är för en "roll" de egentligen tänkt vi hemmafruar skall spela?

Om man åtminstone vågade hoppas att dessa hemupplösningstendenser man mardrömmer om bara var en krånglig övergång till något bättre än de bedrövlige förhållanden som nu är. En slags väg tillbaka till en rättvis och vettig arbetsfördelning mellan kvinnor och män. Och får vi någonsin tillbaka hemmen som de platser där man trivdes och respekterade varandras arbete? Ser jag tillbaka då *vet* jag åtminstone att kvinnorna en gång hade ansvarsfullare ting att sköta och tänka på, men ser jag fram-

åt så är allt höljt i dunkel. En massa ord och begrepp, som bara förvirrar...

Jag kan inte prata med min dotter och min son som båda går på gymnasium om sånt här. Det hetar alltid till. Jag kanske har varit för ovillig att överhuvud taget lyssna på dem med förståelse. Beträffande allting. Och nu har de tappat förtroendet. Och tiger. Nu frågar jag er ungdomar (inte bara mina) — kanske tidningen vill ta in era svar:

Ska vi hemma-mammor ut och jobba, eller är det bra som det är? Tycker ni vi blir dumma i huvudet av att inte utbilda oss och inte vara med i arbetslivet? Där ute? Vill ni ha pappor som inte är så "tuffa". Som byter blöjorna och rör ihop mixen? Och allt sånt som jag alltid hållit på med. Ska vi verkligen blanda påsarna? Vill ni ha en ny mamma-typ. Och en ny pappatyp? Tacksam för svar.

"Mamma"

Statsministern uppvaktas i narkotikafrågan

Den 13 november i fjol genomfördes i Stockholm ett offentligt informations- och diskussionsmöte om narkotikafrågan. Arrangör var SKV:s storstockholms-distrikt som till mötet kallat bl. a. kända narkotikabekämpande föreningar i staden och länet. Dr Nils Bejerot inledde diskussionen som blev mycket livlig och utmynnade i valet av en kommitté med uppdrag att uppvakta statsministern i frågan.

Uppvaktningen, från vilken vår bild är hämtad, ägde rum den 9 december. En skrivelse överlämnades vari krävdes kraftåtgärder för att hejda den snabba utbredningen av narkotikamissbruket. Det behövs snabba åtgärder på lagstiftnings- och vårdområdet, väsentligt ökade resurser för information, forskning och olika former av behandlingsförsök för att bringa läget under kontroll.

Foto: Sven Oredson, Stockholm

KVINNANS ROLL i dagens värld

är det vittomfattande tema som kommer att belysas och debatteras vid Kvinnornas Världskongress i Helsingfors den 14—17 juni detta år. Det är KDV-som inbjuder till denna kongress med syftet att intensifiera kvinnornas mobilisering världen runt för deras egna och deras barns intressen, för solidariteten med Vietnams folk, dess kvinnor och barn och för fred i världen.

Varje land, stort eller litet, har rätt att sända 10 delegater. För oss i Norden, som inte har så dryga reskostnader, ges dessutom möjlighet att delta som åhörare. Framför oss SKV-medlemmar ligger nu ett stycke energiskt arbete för att dels finansiera det svenska deltagandet dels ekonomiskt bistå våra systrar från Nord- och Sydvietnam som kommer till kongressen. För det sistnämnda ändamålet har förbundet bland annat låtit trycka ett vykort med bilden av FNL:s chefsdelegat vid fredsförhandlingarna i Paris, Nguyen Thi Binh, ett kort som vi varmt rekommenderar våra vänner att ta hem till försäljning, eftersom behållningen oavkortat går till den vietnamesiska representationen vid kongressen. På annan plats i tidningen redovisar vi för övrigt de bidrag som hittills inlutit från SKV-avdelningar till samma ändamål och passar bara på att här erinra de som ännu inte låtit höra av sej om att detta är en viktig sak och en hederssak för oss!

I samband med kongressen bör också nämnas att vi ligger i förhandlingar med en finsk resebyrå om möjligheterna för svenska åhörare vid kongressen att sedan denna avslutats göra en resa på några dagar, eventuellt till Leningrad, innan de återvänder hem. Till dessa planer återkommer vi i nästa nummer av vår tidning.

(För de vietnamesiska delegaternas uppehåll vid Helsingforskonferensen)

Inlutna medel:

Karlshamns SKV-avd.	25: —
Bromma SKV-avd., Luciaträff	165: 75
Bromma SKV-avd., insaml.	34: 91
Skövde SKV-avd., Luciafest	130: —
Kvibergs SKV-avd., Göteborg	50: —
Majornas SKV-avd., Göteborg	100: —
Div. göteborgsavg.	60: —
Nylidens SKV-avd.	50: —
Bjurslätsavdelningen, Göteborg	100: —
Gerda Lundin, Sthlm, gratuleras på 70-årsdagen av vännerna	100: —

Kronor 756: 66

BAGARMOSSEN:

NÄR FICK ER MAN
EN BLOMMA SIST?

**Bagarmossens
Blomsterhandel**

Lagaplan - Tel. 39 19 39

Nyheter varje vecka

**O. L:s
Manufaktur**

Emågatan 29 — Bagarmossen
Tel. 48 03 47

BROMMA:

Expresslotter Snabblotteri
Tombolalotter Kvikklotteri
Lägre priser, snabbare leveranser
Illustrerad prislista på begäran

G. V. GAJNER AB

Alviksvägen 47,
Box 15039, 116 15 Bromma
Tel. 08/25 84 00.

HAMMARBYHÖJDEN:

**Söder
Om
Söder** **LIVS**
Telefon 59 08 49
T-stationen Hammarby—Ulrice-
hamnsv. 2
● Måndag—lördag 20-öppet

HÖGDALEN:

HÖGDALENS LIVS

Sebokvarnsv. 193. Tel. 47 37 43

KVARTERSBUTIKEN —
I CENTRUM

Böcker på svenska om Vietnam

I vår lista (Vi Kvinnor nr 7—8, 1968) fattas en av de viktigaste böckerna:
Samtal i Hanoi. Av *Sara Lidman*. Bonniers, Stockholm 1966. 175 sid. Pris kr 22: 50.

Ny i listan är

Resa till Hanoi. Av *Susan Sontag*. Pan/Norstedts, Stockholm 1969. 80 sid. Pris kr 8: 35.

För Vietnams kvinnor och barn

Allt emellanåt brukar vi sända ut brev med vädjan om bidrag till Vietnams kvinnor och barn. Senast skedde det för 14 dagar sedan, då vi sände ca 250 brev till adressater som tidigare gett bidrag till insamlingen. Förbluffande snabbt har svaren kommit — resultatet av de breven är redan ca 2.500 kronor. Tack för det! Och tack vare det är vår insamling nu uppe i kronor 115.320: 58. Listan över bidragsgivare är lång — här följer den:

Transport 108.571: 47

Olof Kolmodin, Råå	250: —
I. B. Gustavsson, Kolsva	10: —
Emil Petersson, Göteborg	50: —
John Back, Västerås	5: —
Bror Högberg, Karlstad	10: —
Elin Bernanderesson, Göteborg	10: —
Eivor Berg, Flen	10: —
Lisbeth Strömberg, Göteborg	5: —
Idit Johansson, Fors	25: —
U. Carlsson, Kristinehamn	10: —
Helge Jonsson, Göteborg	12: —
Karin Magnusson, Göteborg	10: —
Gm Mia Emsheimer, Stockholm, bösinsaml.	1.976: 50
Avesta SKV-avd.	100: —
Bernt Jansson, Filipstad	10: —
Greta Linderborg, Västerås	25: —
Hjalmar Johansson, Uddevalla	600: —
Elin Johansson, Västra Frölunda	10: —
Hanna Stenberg, Piteå	20: —
Artur Larsson, Mölndal	50: —
G. Svanberg, Västerås	5: —
Gunni Rosdahl, Hålsingborg	20: —
K. A. Eriksson, Härnösand	20: —
Kvibergs SKV-avd., Göteborg	100: —
M. Petersson, Göteborg	25: —
E. Sundberg, Porjus	30: —
E. Åkerlund, Porjus	10: —
VPK-kvinnor i Hågersten	50: —
H. Persson, Landskrona, listins.	257: —
Iris Andersson, Hågersten	20: —
Ingrid Boström, Kopparberg	50: —
Astrid, Eskilstuna	25: —
Elsa, Eskilstuna	25: —
Ingeborg, Eskilstuna	25: —
Kerstin och Paul, Eskilstuna	25: —
Martin, Eskilstuna	25: —
Gottfrid, Eskilstuna	20: —
Gösta, Eskilstuna	10: —
Rudolf, Eskilstuna	5: —
T. Nordstrand, Porjus	10: —
Gerda Holst, Halmstad	50: —
Lilly Petersson, Halmstad	50: —
Anna Johnsen, Bromma, listinsaml.	142: —
Einar Larsson, Hågersten	5: —
Creta Carlsson, Hagfors	10: —
May Ståhl, Älvsjö	20: —
Elsa Berglund, Solna	25: —
Gunhild Larsson, Bromma	10: —
A. Kertész, Johanneshov	5: —
Ragnar Mattsson, Täby	30: 61

K. O. B. Bengtsson, Bromma	100: —
Ella Eriksson, Stockholm	50: —
Ture Larsson, Göteborg	100: —
Sigrid Wälivaara, Kiruna	10: —
Anna-Lisa Hagströmer, Stockholm	100: —
Harry Mogren, Stockholm	50: —
Ragnar Anebrand, Stockholm	25: —
Karl Hedell, Borlänge	50: —
H. Melin, Johanneshov	25: —
Sivert Larsson, Södertälje	100: —
Siri Aschberg, Stockholm	15: —
Sven Engerantz, Stockholm	30: —
Jan Grönberg, Stockholm	10: —
Ivar Isaksson, Vällingby	10: —
Sven Andersson, Stockholm	10: —
Birger Holm, Farsta	50: —
Roland Åreland, Johanneshov	11: —
Ingeborg o. Folke Lindberg Skärholmen	20: —
Ragnar Edberg, Johanneshov	50: —
K. G. Zerpe, Harads	25: —
C. Carlsson, Bandhagen	25: —
Gunnar Pettersson, Stockholm	10: —
Märta Andersson, Södertälje	20: —
Manni Marcusson, Stockholm	10: —
Sigrid Bouvin, Västervik	50: —
Evert Patriksson, Trollhättan	25: —
T. Andersson, Lund	25: —
Sigrid Bergh, Stockholm	10: —
Sigvard Larsson, Stockholm	10: —
Gunnar Andersson, Västra Frölunda	10: —
Kerstin Jarlén, Johanneshov	50: —
Johannes Lindbäck, Korpilombolo	50: —
Michael Meschke, Näsbypark	100: —
Alice Söderman, Solna	20: —
Sofia Senja Ekstedt, Johanneshov	10: —
G. Åker, Stockholm	10: —
Thérèse Krigh, Långsele	25: —
Reinhold Palmberg, Stockholm	10: —
Olga Wahlström, Jönköping	20: —
Fertoni, Farsta	5: —
Tor Gentzel, Stockholm	10: —
Ena Lundemark, Luleå	5: —
Emy Sjögren, Örebro	25: —
Anna Ohman, Porjus	200: —
Gustav Fröbom, Porjus	50: —
Britt Hedman, Rotebro	25: —
H. Klaxman, Slottsbron	25: —
John Othberg, Stockholm	10: —
Karl Girén, Farsta	25: —
K. Karlsson, Stockholm	20: —
Erik Helin, Båtskärsnäs	25: —
K. E. Melin, Enskede	5: —
Anna o. Fredrik Wennberg, Johanneshov	20: —
K. Birman, Stockholm	15: —
Linéa Brahn, Hågersten	10: —
Olga Hellberg, Lidingö	10: —
K. E. Teckling, Gamleby	10: —
Hanna Segerholm, Solna	10: —
Hildegard Liedholm, Enskede	10: —
Alex Bråby, Solna	100: —
Kristina Barkman, Spånga	50: —
Hanna C:son Essle, Göteborg	50: —
Creta Englund, Skärholmen	15: —

J. Mattsman, Stockholm	5: —
Jeanette Bonnier, Saltsjöbaden	200: —
S. Sundström, Johanneshov	50: —
Margareta Engvall, Stockholm	10: —
Birgitta Kyrklund, Lidingö	25: —
Elisabet Andersson, Uppsala	5: —
Sven Backeskog, Gävle	5: —
Erik Sandberg, Partille	25: —
Annika Gustavsson, Södertälje	25: —
Ester Sundén, Johanneshov	10: —
Bojan Risberg, Enskede	10: —
J. Alvebjör, Hågersten	5: —
Edith Karlstedt, Stockholm	10: —

Kronor 115.320: 58

STOCKHOLM:

HANDSKEN & VANTEN

Odengatan 104, 113 22 Stockholm

Allt i strumpor,
scarves och paraplyer
10 proc. rabatt till tidningens
läsare

KUNGSBROBAREN

KUNGSGATAN 82
REKOMMENDERAS
Telefon 50 20 18

JOHANNESHOV:

Kjällanders Lagerbutik AB

Odelbergsvägen 22
121 63 Johanneshov. Tel. 59 30 40

Allt i färger och tapeter
Tapetstugar fr 2: — per rulle.
PVA-färger fr. 2: 25 per liter.

bland årets nyheter:

Den ofärdiga välfärden
Ergonomi — företagshälsovård
Företagsekonomi Nu
Idé och politik
Varor på väg — hushållet som
inköpsföretag
Världen nu

**Brev
skolan**

104 65 Stockholm 15
telefon 08/44 04 80.

12:e

Östersjöveckan
15 dagar i juli
Fr. 350:– kr

Prospekt och
upplysningar

BALTOR AB

Box 2164 - Stockholm 2
Tel. 08/10 46 04, 20 09 69, 21 39 05

Läs om

KINA

Teoretiska
artiklar och dokument i
PEKING REVIEW
(på engelska), årspren. 14:—

Allmänna artiklar i
China Reconstructs
(engelska, årspren. 10:—
Bilder med text i

KINA

(svenska), årspren. 10:—
Konst och litteratur i

Chinese Literature
(engelska), årspren. 10:—
Prenumerera genom
Svensk-Kinesiska Föreningen
Kungsgatan 77, Stockholm K
Tel. 54 37 13. Pg. 50 12 77

GRATIS PROVNUMMER
mot 50 öre i porto

Namn och adress:

.....
.....
.....

(texta tydligt)

27

Torsdag

Lage

8 *830 Kulturcirkeln*
9 *Bokrea*
10

BOKA IN ETT BESÖK

Vi har stor sortering ur Bokhandelns Vårrea.

Massor av böcker ur egna lager. 50—80 % nedsatta.

Extra öppet:

27/2 8.30—19.00

28/2 9.00—19.00

1/3 9.00—16.00

3/3 9.00—19.00

KULTURCIRKELN

Sveavägen 41, Bokavd. vx 20 50 15